

ANTIGORGIAS DIALOGVS:

SEV DE RECTA VIVENDI RATIONE.

INTERLOCVTORES SOCRATES, CHÆREPHON,
Gorgias, Polus, Callicles.

NVNQVAM ò Gorgia mihi contigit quam heri, molestiorem diem experiri, neque hominem adeo petulantem. Gor. Dicit de Sophronisci filio; nihil mirum, nam humili loco nati, & nulli arti addicti, huiusmodi machinas commentantur. isque aded inhærent, vt facilius clauam è manu (vt dici solet) Herculis eripias, quam vel vnguem latum illos à proposito amoueas. Cal. Sed sit ita sane, quando nullam aliam habent viuendi viam. At quid cogebat eum tam petulanter agere, cum modestiam aliis tantopere commendet? Gor: Quid vanius? nos iubet breuissime respondere atque secum agere, ipse longas contextuit Iliadas. Et qui perpeti iniuriam quam inferre melius ducebat, & ostendere conabatur, nos omnes iniuria affectis, contumeliosisque verbis obiurgauit ac si vernæ sui essemus. Cal. Intempestiuum est, huiusmodi animalibus, vel & rabidis canibus semper occurrere. Sed ille (vt reor) ex composito ad nos venit. Gor. Existimo Cherephontem huius mali causam fuisse. nam neque nunc adest, sed cum illo in triniis, & in foro vagatur, quasi testis hesternæ disputationis. Cal. At qualis disputatio? modo huc modo illuc vnuquemque circumagebat, semper cauillationibus ad contraria dictis reducere conatur. Po: Vere ais: ac quales ludos de nobis fecit, ac de me quidem dolebam, sed de te Gorgia qui tantus natus, tam notus vbique tot artibus disciplinisque splendide instructus, vrbis tuæ legatione fungens & à populo Atheniensi aded honorificè exceptus, vt etiã illius gratia auxilia tuæ vrbis decreuerint, filius lapidarij huc illucque conatus sit puerorum more verba contorquere. Gor. Non me latent omnia hæc, & quantum frustra conatus sit, ob idque respondere illi desij: sed hoc non me malè habet. Nam & alia non minus stulta egit, ob quæ, vt audio, iam grauis est, toti ciuitati. Et multi eum accusare decreuerunt. Cal. Hoc est puto quod de se quædam in sine locutus est, tanquam non solum accusationem, sed etiam damnationem præuidens. Gor. Quid agas? Huiusmodi cum sciant merito suo quanta inuidia laborent, digni volunt videri, coniectantes quæ sibi breui incumbant, vt non solum sapientes, sed etiam fortes viri habeantur. Cupiuntque videri inuidia

Tom. I.

laborare, vt ex hoc magni viri existimantur. Sed non est inuidia hæc aliorum sed eorum stultitia. nam ego non minore in precio sum apud meos ciues, neque ob munus tam priuatum quam publicum minores quam Socrates contentiones suscepi, & maiora etiam experimenta de me dedi quam ille, nec tamen peculiarem quemquam mihi inimicum comparauit: æmulos sanè quam plures, sed non idem est æmulos sibi atque hostes, & acerbos inimicos comparasse. Æmuli enim de virtute certant, de honoribus, magistratibus, opibus, & vt in litibus superiores euadant, cæterum alioquin amici plerunque sunt, sane, non inimici. Sed est nescio quid hoc Socratis: Cal. Prauitas. Gor. Non, sed potius nimia iactantia, cupiditasque inanis cuiusdam gloriæ, coniuncta cum ignorantia omnium bonarum artium. Cal. Vera dicis, sed quid opus esset, reor non fore malum, si illum ex composito aggrediamur, pudet enim præsertim propter te eum nobis os obliuissè. Gor. Ad quid iugulare mortuum? permittamus ipsum cum suis discipulis abunde insanire, & in foro ac truiis cum coriariis ac fabris disputare, nos nostram retineamus autoritatem aque existimationem. Ille epim vt piscator est, qui nunquam magis gaudet quam cum in rete magnus quispiam ac notus piscis incidit. ipse per se aliquin meret & ociosus est. Cal. Vera dicis, sed tamen pulchrum est obtundere insolentiam hominis. Gor. At æquiore ferrem animo si vir hic vel vera diceret vel vrbis vtilia vel concinne ista probaret. Modo quam vera dicere potest, cuius vita tota scarabæi consuetudini similis est: & egregij illi sui discipuli, quales euaserunt? Alcibiades Rempub: quam suus magister se constituere & meliorem efficere profectetur, iam penè funditus euerit: ipse exilio & capite damnatus. Plato inter pueros, Xenophon in peregrina militia aduersus patriæ decreta exul versatur: Qualis Euphratus, Calippus, Schæron, Timæus, Euragon Lampacenus, Aristippus inter popinas & meretrices parasitatur Dionysio, Siciliæ tyranno. Ad quem etiam propediem iturum referunt Platonem constituendæ Reipublicæ nomine, re autem ipsa, vt exitus demonstrabit, pecunias habendi (sanguinem miserorum

HHh 3 ciuiam)

vultum) gratia. Atque hęc præcepta di-
 ni Socr. hęc virtus. Cal. verissima hæc sunt,
 sed an ergo non aggredimur hominem?
 Ergo latè non verebor omnia hæc atque fi-
 nistra illi obistere. Serpentem confodere pie-
 tatis est non sceleris. His omnes circumue-
 nit, recti ipse disciplinas contemnens,
 melioribus illudit, novos proficitur Deos,
 iuvenes corrumpit, vultque omnes non solum
 imperitos sed & improbos videri. Gor. Non
 tam celeriter de hoc decernamus, ne nobis cõ-
 tingat quod olim Hæctori naues Græcorum
 exurere molienti, qui naues non exussit, sed
 ab Aiace lapide percussus grauius, coactus
 est retrocedere. Cal. At quid potest? Gor. Non
 id dicas, exercitatus est mirum in modum in
 hoc disputandi genere, vt qui totam in eo
 vitam consumpserit. Mirus artifex & captio-
 sus, nihil aliud perinde nouit, gladiator verus
 est. Sed si modo illum aggredi expedit, prius
 præmeditari totum negocium non secus ac
 orationem quam ad populum sumus recitatu-
 ri expedit. Pol. At ð Gor. video partam victo-
 riam, modo illum semper respodentem facia-
 mus, vt ille nos heri ipsi vt ille, eum interro-
 gantis. Gor. Multum facit hoc, sed non satis
 est. Opottet enim tria, vt video, nos animad-
 uerteat. primum vt vera tueamur non solum
 quod cum tam arguto sophista difficile sit
 ei imponete, sed etiam vt probi videamur &
 simus. Secundum vt ex dubiis distingamus,
 ne in læbetas se condere possit. Demum vt
 rectã illum aggrediamur contrarium obser-
 uantes eius quod ille facit, qui tricus ac ter-
 metis tris nos inuoluit. Hęc si obseruaueri-
 mus seu arguerentur seu responderent obti-
 nebimus, vt spero, victoriam. Pol. vera dicis
 sed quomodo illum contumememus? In foro
 turpe nobis erit, imò neque licet publicè per-
 sone in foro tute adolescentum disputare.
 Domi eum nemo conuenire solet: Est enim
 vt audio non domus sed tuguriolum, nec ipse
 nescio qua causa hoc patitur, sed summo ma-
 ne ne quis peruenire possit e domo exit. Præ-
 terea opifices facere iudices tam distum as-
 sentari illi assuetos non tutum est. Nec tam
 decorum est apud hos homines vicisse quam
 illi contendisse. Magni tamen nomen est, sed
 ille solum Athenis & apud imperitos etiam ac
 plebem tantum notus. Operari illius aduen-
 tum longum esset. Aduocatè vt heri in Calli-
 clis domum hodie non possumus. Cal. At
 ego vos hac cura liberabo, hora septima per-
 git ad Apollodorum cui ego sum familiaris-
 simus, Nauficydes Cholargeus, què scitis qua-
 tum mihi amicus sit, hortum habet ibi con-
 tingentem Apollodori prætorum, nos præocu-
 pabimus ad Nauficydem euntes atque ibi in
 horto confabulabimur in umbra, interitum &
 illi in prætorum venient Apollodori, ita absque
 furo fortuitus videbitur hęc occurrus. Gor.
 Placet consiliū tamus. Pol. Vnum me tor-
 quet si quid bene dixit (quamquam pauca be-
 ne dixit scio) quid agendum est. Gor. Facile
 huic occurrat si rationes eas quibus id ap-
 probauit quod facile fiet ceterum, leues
 enim sunt omnes & neque Rhetore, multo
 minus Philosopho dignis, illas autem sub-
 necamus firmas. Sed iam ad vltimum Nau-
 ficydis peruenimus: moue tu Callicles si

videtur hominem de aduentu nostro: Cal.
 In domo non est, sed iubet vxor vt ingre-
 diantur, in hortumque pro arbitrio perga-
 mus. Gor. Pulcher hortus & spaciosum præ-
 torum, atque in vrbe. hic consideamus: Cal.
 Sed ecce Socratem, hui quoque opportune
 descendit in prætorum, & iam ad nos venit
 Nauficydes. vides quam rectè nobis ex vo-
 luntate omnia succedunt, nam & Chærepho
 illum sequitur & cum Apollodoro Socrates
 ipse. Gor. Prudenter occasione vtendum
 est, vestrum vtique sileat. Quid agis ð
 Socr. & tu Chærepho? Soc. Huc de more
 ad Apollodorum venimus, non quidem
 scientes te adesse; sed & hoc pro lucro pone-
 re nec leui decet talibus viris occurrisse. Gor.
 At ego nit tam optassem quam te & Chære-
 phontem videre: atque hos ipsos, quos quia
 tecum esse video, studiosos sapientie esse ar-
 bitror. Soc. Sic est, nam hic Apollidorus
 est mihi iam diu notus atque philosophie
 operam nauat: hic alter vero Nauficydes
 Cholargeus de quo heri si meministi metio-
 nem feci & ipse à philosophie studiis non
 abhorrens, quanquam philosophos etiam
 magis diligit quam philosophiam. Gor. Sanè
 memini & quam strenuè nos omnes perui-
 ceris. Soc. Bona verba: tertium, disputauit,
 vt veritatem eruerem: De victoria iudi-
 cium audientibus relinquo, & maximè tibi,
 neque enim quisquam est qui melius quam
 tu. Chærephon. Hoc ipsum nobis in Por-
 tico narrabat & quam difficile fuerit certa-
 men maximè cum Callicle. Gor. At non &
 tu aderas? Cher. Certè & placuit admo-
 dum ea disputatio: verum hæc Apollodoro
 & Nauficydi dicebat compluribusque aliis
 qui illuc conuenerant audientibus, omnes
 que probabant Socratis opinionem, excepto
 Nauficyde isto, qui dicebat cupere se inter-
 fuisse, vt diiudicaret. Gor. At tu quid sen-
 tis? Cher. Plane cum Socrate: visa enim
 sunt mihi illa omnia aperte demonstrata.
 Cal. Sed tamen multo plures diuersa sen-
 tiunt. Socra. Nonne dixi opinionem esse
 multorum, veritatem paucorum. Sed pauci
 qui sapiant pluribus aberrantibus sunt præfe-
 rendi. Haud enim dubium est quin ea que
 dixi vera sint. Et maxime illa de suppliciis
 apud inferos. Pol. Atque vtinam tam de-
 monstrasses (id quod & ego verum esse reor)
 quam visus potius es fabulam narraffe, vt
 Callicles iste vix risum continere posset. Ve-
 ra enim si arbitraberis, ð Socrates, in tam
 graui causa, cur non id potius ratione proba-
 bas, quam fabulam adeo absurdam nobis tan-
 quam pueris (qui & si non sumus philoso-
 phi, indigni tamen videmur vt tam aper-
 tè nos frideres) enarrare? Soc. Satis tum
 dictum est atque id apologetico loco, soleo enim
 ego ista sic claudere. Verum non habeo
 quod certum sit, nec quenquam qui ha-
 buerit auditui in hoc negocio. Cal. At di-
 cebas heri pro certo id te habere, non capio
 tuos hos sermones neque in his neque
 aliis que pro tua opinione adduxisti. Nam
 vt verum volbas credi & fabulam nar-
 rabas in te tam feruè videbaturque insa-
 næ cuidam ancille Apollodori huius præ-
 sentis similis, quam & tu nosti, que filium
 verberabat

verberabat & imperabat vt caneret. Certè nihil horum quæ dixisti ego credo exemplo tuo admonitus. tam inanes enim rationes adduxisti vt omnibus quemadmodum & de inferis non ex sententia dixisse existimem, sed tuo more delusisse nos, soles enim id crebro facere. Soc. Bona verba: Quid est in quo dubites ex his quæ heri disputauimus? Cal. Imo potius dicas quid est in quo non dubites? aut quod serio dictum putes? At non ego aliena nunc tueri volo sed ea quæ aduersum me negabar's, puto contemnent me. Soc. At videris velle, quod dici solet, causam iam iugulatam in dubium reuocare. nec sufficit te & Gorgiam & Polum in tot absurda deduxisse, cessasse causæ toti, vt velis denuo disputare. Cal. Equidem si serio acturus es mecum, disputabo, sed non vt heri contemnens nos atque irridens. Soc. In quo irrisi vos aut contempsi? Cal. Me saltem dico: Soc. neque te, quæ re dic fodes. Cal. Interrogas rursus quasi de re dubia, & rursus irrides dum quæris quomodo irriferis. Soc. Quid tandem? dicas vnum. Cal. vnum? omnia penè. Soc. Quæ? Cal. At etiam dicis quæ? tanquam nescias. Soc. Per canem nescio quid dicas, sed si habes tot, vnum saltem profer. Gor. D cito quæ habes, comædum videris agere. Cal. Quid est in quo non nos neque præcipuè irriferis & turpiter etiam. Primum incredibilia & falsa narrans, nec vllam adducens demonstrationem. Melius esse infelicem quam felicem, horum quæ videntur tantum habita ratione: Melius pati iniuriam quam inferre. bonum esse sonum Lacerati apud populum à carnifice, ac melius quam in regia imperare. deinde narrans fabulas de mortuis. Afferebas etiam noua præter propositum absurda, vt mihi profusus delirare videreris: velut illud de æqualitate Geometrica. Vbi nunquam audiuisti tu tantum natu æqualitatem Geometricam. Rationem Geometricam seu proportionem & Arithmeticam & Musicam scimus esse, æqualitatem Geometricam quæ sit tanquam diuersum ab aliis æqualitatibus neque ego scio neque puto te scire. An non hoc erat nobis imperitis Mathematicarum velle imponere? tum falsa propositione. Etsi etiam vera fuisset, quid illi cum probitate & felicitate ac voluptate commune? An deerunt rationes in tam trito negotio, nisi tu nos vt pueros deludens talibus præstigiis circumuenisses: Socr. Videris mihi irarus. Cal. At non sum iratus, sed neque ego animo pati possum irrideri. de his agant singuli pro suo more. Non mirum cum ad eò intente suaderes vt malletus iniuriam pati quam inferre. at hoc agebamus vt video tu verò non ita: sed è diuerso malebas inferre quam pati. Quid habes ad hæc quæ dixi? Cur hæres? At tum illud age quod à nobis adeo sæpe postulasti, vt breuiter responderemus, aut tu longas texebas iliadas. Tu nunc contra facito, & breuiter responde, ego verè quantum libet argumentabor. Socrat. Vis ergo vt video nos rursus disputare de hac causa? Mos geratur: Sed quod de breuitate petis haud par est. Cal. Cur hoc? Socr. Quoniam disputatio difficilis est, & breuiter respondendo captiones multas efficere posses. Calic. At cur ergo heri tibi

hæc licere volebas, nobis non ita: hodie tibi vis rursus licere quæ non nobis, & nobis non licere quæ tibi licebant heri? Socr. Alia ratio est, nam ego de Paradoxo disputabam, tu de re pertrita. At etiam soles ergo ita facere. Sed mittamus hæc, malo si lubet tecum congrèdi, ô Gorgia & tu Pole, quam cum ipso. Gor. Cur ita? Soc. Quia iratus est? Gor. At sic facilius illum rationibus superabis. Sed postquam id tantopere desideras mos tibi gerendus est, ea tamen lege quam & tu heri & Callicles hodie proposuisti. Soc. Omitte legem, simpliciter agemus. Gor. Sed de quibus? Soc. De iisdem si lubet de quibus heri. Gor. Placet conditio, sed lex rata sit: Soc. Minime: Gor. Saltem vt quisque pro arbitrio loquatur? Soc. Assentior. Gor. Sed quomodo disputabimus? Soc. Ego te interrogabo, tu respondebis. Gor. Non: nam heri id egimus: Sed ego vicissim te interrogabo, tu autem respondebis. Soc. Non licet. Gor. Cur? Socr. Quoniam nimis difficile erit mihi tot interrogantibus respondere. Gor. Non, sed singuli interrogabimus. Soc. At vni Callicli irato difficile erit respondere: Gor. Jam dixi nihil esse iram. Sed age nobiscum sic cum illo postmodum cum certandum erit secum conuenies. Soc. Contentus sum, ô Gorgia, ne subterfugere disputationem videar: sed fas vt dum tu & ego loquemur vt omnino illi sileant. Gor. Ita fieri: Soc. Sed caue ô bone ne mireris si multa quæ vobis heri neganti, hodie rursus disputando concessero. Gor. Qui sic? Socr. Quia aliud est officium respondentis aliud darguentis. Heri solum annitebar vt vos in contradictionem deducerem. Gor. Pulchrum sanè: Sed age vt liber, modo id obtineam, Rhetoricam esse artem, & quam nobilem atque vtilem. prestareque potentiam & opes paupertati contemptique: nam hæc tot reor summa fuit totius disputationis. Soc. At ego tuebor contraria omnibus his, quæ etiam vera esse credo. Gor. Igitur vt à Rhetorica initium faciam: An putas, ô Socrates, artem aliquam esse pugnandi: Soc. Militarem dicis? Gor. Non, sed quam vocant monomachiam, velut apud Homerum sæpe, Achilles & Ajax cum Hector, & rursus Hector cum Patroclo, & Diomedes cum Glaucò. Soc. Satis, non plura, item tenes. Gor. Nunquid putas aliquam esse artem pugnandi, vt victor euadas? Soc. Quid armis cum Rhetorica? Gor. At heri non nisi similitudinibus ac longius multo petitis agebas mecum, nunc non idem mihi licere vis? Soc. Multa licent Philosophis veritatis inquirendæ gratia quæ aliis non licent. Gor. An tu solus es Philosophus: & si sis: Philosophis solis curam esse veritatis putas? Socrates. Certè nisi alios nomines. Gor. Et iudicibus sanè & Mathematicis & artificibus. Socr. Sed id non profitentur? Gorg. Nil refert: sed hæc mihi videntur euasiones ex hoc solum ortæ quòd nolis licere tecum exemplis agere. Socr. Quippini? Gorg. Quæro ergo ex te duobus pugnataris iniucem an erdas fortunam solam & vires profuturas? Soc. Sane vel hæc sola vel plurimum. Gorg. Industriam & agilitatem nihil? Socr. Agilitas pars est virtutum. Gorg. Sane sanè, nunquid etiam industria non opus erit? Soc. Erit. Gor. Quæ

an mimorum aut histriorum aut textorum? Soc. Nequaquam. Gor. Qua ergo? Soc. Militari. Gor. Quali? Soc. Quae doceat ictus vitare & infligere, tum maxime violentos & lethales. Gor. Bene dicis: Sed hoc quod dicis quasi vulgare est, vellem aliquid magis proprium. Soc. Quale? Gor. Quomodo hoc ceret? Soc. Non fui pugil. Gor. Sed aliud est scire exercere, aliud differere: Soc. Vera dicis: Quid tandem? Gor. Propius accedamus. Dixisti hoc munus esse gladiatoris inferre ictus ac deuitare: Et ictus quam vehementes atque lethales. Soc. Dixi: Gor. Vide quam propius sensim accedamus. Id fiet commode si arma armis dum ferit opposuerimus: locumque vacuum ac maxime vitalem aggrediamur, vehementique conatu: ut etiam si in partem armis contestam inciderimus hominem prosternamus. Soc. Vera dicis: Sed modum docere oportet quo id facere possimus. Gor. Iam ergo obiciemus hosti arma enses & quae corpus tegunt, illum è diverso qua parte nudus est feriemus incautum & validis ictibus. Soc. Iam hercle confecisti hominem. Gor. Semper ludis: Sed nunquid talia nulla arte indigent? Soc. Nescio quae ars dici possit quae hominem occidere doceat. Gor. Subterfugis egregie Soc. Sed omittamus mirrillones & retiaros & hoplomachos omnes, de pugilibus & athleticis habes ne quod obicias? Soc. In qua causa? Gor. Ne non sit illorum certandi villa ars: Soc. Est aliqua sed non adeo evidens ut si vellem negare tu possis me convincere. Gor. ut sit fateris: non sum contentiosus, certiora sunt quae à non inuitis concedantur quam inuitis, non est certamen de victoria sed veritate. Itaque si aliqua est ars quae hoc docere possit cur non & persuadendi? Soc. Peritia est non ars. Gor. Cur pugilaris & iusta ars est, persuadendi autem ars non est? An quia difficilius sit evadere athletam peritum in lucta quam perorantem facundum & rhetorem bonum? At mihi videtur secus esse: nam athletas multos video, paucissimos bonos rhetores, & post exercitationem multorum annorum. Soc. Circumvenis me o Gorgia nec hesternam disputationem fuit de hoc. Gor. De quo ergo? Soc. Tecum dicam. Gor. Nil refert de quo agamus, seu de his de quibus ego seu Polus egit aut Callicles, modo finis sit ut vera & utilia queramus. Soc. Sed tamen decens est vnumquodque contineri finibus suis. Gor. Hoc ipsum negocium totum mihi circa duos versatur, primum ut intelligamus an aliqua sit ars persuadendi: an omnino nil referat quomodo dicas aliquid: aut etiam an sit quaedam ut tu vis naturalis peritia, & cuique accommodata homini, negotio, tempori. Alterum, an persuadere homines utile sit Reipublica tamen his qui persuadentur, & aliis etiam qui audiunt. Videris enim velle defensionem malorum, scelerum, iniustarum causarum malum esse. Soc. Et cetera. Nam si quis Archelai vitam moreque defendat, si quis illum felicem dicat, nonne plane abutetur arte oratoria, etiam si ars aliqua sit oratoria. Gor. Dubito sane mi Soc. de ista tua opinione, in qua duo admiranda mortalibus persuadere nitentur, vnum qui omnibus affluunt bonis eos infelices appelles, qui contra in summis versan-

tur calamitatibus atque miseris eos dicas esse felices Alterum multo est hoc admirabilius, ut eos qui per vim atque tyrannidem iam potiti sint potestate regia infelices esse velis, & tamen tu tuos amicos ad iniustam potentiam horteris. Velut Alcibiadem discipulum tuum qui facunda oratione patriam suam tuamque evertit. Nescio quo consilio, quam praegnantium quae fructus maturos iam & suaves odore, acerbos & noxios collaudant atque diligunt. Soc. Iniuoriosus es o Gorgia neque quicquam tale aduersum te ex me audisti, fungor ego vice magistrum qui adolefcentium animos ad egregia facta accendo, quod si hi in patriam aut aliquem peccent, non ego illis mali causa fui. Quenam sane est ars qua quis non queat male uti & nocere hominibus? Gor. At o beate Soc. quid est ergo quod mala & errores rhetoricæ imputes? Sed tu postquam de Archelao agis putas ne illum quam diu vixit ac valuit in potestate fuisse felicem? Sed dic serio, non paradoxa proferas. Soc. Minime, malus enim fuit. Gor. Minime malus bonus ne fuit? Soc. Ah vides ne o Gorgia quod quae mihi imputas tu ipse agis? Gor. Non sane, sed si sic agatur quando disputatio finem habitura erit? Soc. Nunc age quiduis, paratus sum tibi ostendere infelicem fuisse Archelaeum quoad vixit. Idque sic ostendo: omne malum est infelix, omne flagitium est malum, omne igitur flagitium calamitosum est. Gor. Nihil agis, non tot habet polyplus pedes quot modis malum infelixque dicitur. Sed tui muneris nunc est respondere non argumentari. Itaque dic cui talis visus est? Soc. Quid dicis? Gor. Dico si infelix fuit cui visus est infelix? An ipsi sibi, an populo, an aulicis, an Diis? Soc. Iuro tibi per canem quoniam non idem mihi videris qui hesternam die Gorgias, adeo callide argutaris. Sed age quae so, respondebo, neque tibi neque aulicis neque populo sedque Diis: at forsitan de hoc (dubito enim) sed sapientibus. Gor. Ha ha ha: pulchrum sane responsum, postquam nostra felicitas, nec à nobis, nec ab aliis, nec à Diis etiam ipsis aestimanda est. An non magna felicitatis pars est seipsum existimare felicem, aut calamitatis, miserum? Quid dicis ad hoc o Soc. Soc. Non verè, sed haec sunt stultae cogitationes. Gor. Quid tandem erit ergo hoc postquam vivere? Soc. Sane miserum est se miserum existimare: quoniam si vere miser es, si falso: stultus: stultus autem miser. Gor. Habeo iam quod vello. Soc. Non, nam dempta opinione ipsa non est miser qui se frustra & falso miserum putat. Gor. At iam miser est. Soc. Fateor. Gor. Igitur propria opinio multum facit. Soc. At non ad veram miseriam. Gor. An stultus non verè miser est? Soc. Est. Gor. Igitur qui se miserum putat vere etiam miser. Soc. Sed non ob id quo se miserum putat, ut pote pauperem, carcerem, sed quia fallitur. Gor. o egregiam subtilitatem, est & non est. Sed satis habeo verè miserum esse quia se miserum esse putat. an hoc etiam negat? Soc. Non. Gor. Iam ergo totum habeo. Soc. Non. Gor. Quomodo? Soc. Audi: est ille sane miser quia dolet & angitur: & verè miser, quia stultus: Est miser quia miserum se putat, quia ob id ipsum fallitur: Non tamen miser est verè, ut si hoc

hoc quod sui esset arbitrij non existimaret, felix esse posset. Gor. Ecce maiorem adhuc subtilitatem: An verè miser est? Soe. Est. Gor. Est igitur verè miser & non est. Soc. Non arduum est mihi in huiusmodi exercitatione talia concedere atque fateari. Velut si dicam homo est felix ad canem comparatus & ad hominem infelicem, non est tamen simpliciter felix & infelix. Gor. At adde, verè felix & infelix. Soc. Et nulli comparatur. At addo etiam verè. Sed comparatio necessaria est, quia cum dico hominem hunc qui decipitur esse verè infelicem, aliud est ut dicam simpliciter & non est verè infelix, aut quatenus decipitur, estque infelix. Multa autem talia in vita humana contingunt. Sed perge, nam & si totum concedam in hoc & verè ac simpliciter fateat huiusmodi hominem esse infelicem, attamen non ob id improbum qui se beatum esse putet, concludes felicem esse. Gor. Intelligo ô Socrates, sed falleris, dicere enim vis eum qui se infelicem existimat non verè esse infelicem, ut ille qui poenas luit sceleris, quod possit respicere: prior enim nullo eget nisi seipso ad hoc ut infelix non amplius sicut qui in rota torquetur etiam alio quæ seipso indiget utpote carnifice vel iudice qui illum liberet, medico qui curet si curari possit, ut infelix non sit. Sed hoc non efficit ut infelix prior non vere sit: quanquam minus quam hic. Nam & in his quæ vere sunt alba, calida, sapientia, unum altero albidius, calidius, sapientius est. Ita & in vere felicibus. Soc. Si prior ille admonitus fuerit non erit infelix. Sed fac ut infelix opinione sua fiat, non ob id felix felix opinione euadet. Neque enim Archelaus felix ullo modo esse potuit. Gor. Putavit ne se felicem? Soc. Minime. Gor. Cur? Soc. Quia nouerat se sceleratum. Gorg. Cur ergo scelerata patrabat? Soc. Impetu quodam animi ductus. Gor. At quare post primum ac secundum & tertium scelus non desit aliquando sceleratus esse si scelere se miseriosem opinione sua fieri animaduertebat. At caue Soc. ne ut in aliis noua quædam & inaudita fingantur, dogma tuum tuearis. Soc. Perge, nam & si se suo iudicio & aulicorum & populi quod negare nolim felicem existimauerit, plura tamen & potiora deorant ut esset felix. Gor. Quæ? Soc. Quod Deorum, quod sapientum iudicio, quod vere re ipsa felix esset. Gor. Multa sane Socrates: Sed videris eorum more facere qui plures nominant testes, vix vnum adducunt in iudicium. Nam Deos ipsos si quis admittat, si animos immortales esse affirmes, non pugno, verum ut videris tu quidem, ut referunt vtraque sustulisti; saltem huic rationi minime insistis aut confidis. Soc. Vera dicis, possum enim vel sine illis mea ostendere & evidentius. Gor. Sed caue ne fallaris. Mihi certè hoc illud videtur argumentum efficax, & machina qua sceleratis, ne non beati dici possint, occurrit. Soc. Mihi sufficit timor & conscientia facti. Gor. Quid si illi timere nolint, nec tam tristiter sceleris conscientia quam lætentur potentia, opibus, voluptatibusque adeptis: nonne omnia ista tua somnia de metu & poenitentia concidunt? & in fumum vertuntur reddunturque ridicula? Soc. Vix fieri potest ut in conscientia magni sceleris

homo non timeat, poeniteat, contristetur. Gor. At ergo ô Socrates hæc nego: quandoquidem videam etiam morituros non timere, quo in casu etiam omnes fortes timere deberent, adeo sceleratis flagitia animum occuparunt. nunc vix ut larvas quæ vix pueri timent reformident. Soc. At tamen multi post magna scelera semper torquentur, velut Orestes occisa matre, quanquam nec sine causa. Gor. Pulchrum inuentum ad Tragedias conficiendas, ut & illud de Oedipo. Sed fac ut vera fuerint, dicat de his ingenue quod sentiam. Cur Hercules insaniit iustam ob ultionem Cætauri, nihil mali passus est occiso Laomedonte Troiæ rege, cum filii vrbe direpta, virginibus raptis nulla causa hoc vos virtuti tribuitis; quod ob suspicionem in portu cum suis comitibus moram ducere prohibuerit. Soc. At barbari illi erant. Gor. Vide ne fallaris tu tuique studiosi, qui homines non homines esse existimetis, quod vel non eadem lingua nobiscum vtuntur, aut non eadem conditione viuunt, sed seruiant: esse ob iniuriam in huiusmodi viros iniuriam non putatis. Mihi homines omnes humanitatis officio digni esse videantur. Quod si discrimen aliquod facere oporteat, non à patria aut lingua aut opibus vel conditione facere oportere crediderim, sed à moribus & beneficio in humanum genus ac sapientia. his enim tribus meo dignos ab indignis, si modo æquum esset distinguere, disungerem. At tu cum ciues ab inquilinis, Græcos à barbaris, liberos à seruis distinguas, videris beneficia fortunæ sequi non sapientis, qualis videti vis, & iudicium vulgi, amplexari, miseriam miseris addendo, beneficia non indigentibus potius quam indigentibus præstando: nec Deorum more æquas saltem portiones omnibus distribuendo. Ignosces autem si quid in te acrius dictum videatur veritatis studioso. Soc. Non indignor, sed tamen & barbari & serui nequiores ingenuis Græcis videntur & ob id posthabendi. Gor. Pulchra excusatio: Sed pergamus ad Archelaum rursus, quamuis simus Athenis hunc dicis non fuisse beatum sapientum iudicio. Sed primum scire velim quid intelligas per sapientes. nam Periclem referunt fuisse sapientem, qui & ipse tyrannidem occupauit: Et ut non soluere pecunias quas ex Mineræ ædis constructione populo debebat vniuersam Græciam exitiali bello implicuit. hunc ne tu multo deteriorem Archelao dixeris? qui & si proximos occiderit, duos tamen vel tres & ipsos tyrannos & tyrannorum sanguine genitos non ergo horum sapientum iudicio dixeris Archelaum infelicem. Sed neque eorum qui paucis ante annis nomine sapientia clari habiti sunt: cum ex his Periander tyrannus fuerit Corinthiorum, & seuerus facis, qui etiam occidit uxorem: nonne ergo felicem horum sapientum iudicio dixeris? Soc. Sane. Sed hi quanquam nomen habuerint, non fuerunt sapientes. Gor. Sed quoniam ergo? ternetipsum forsitan ob nomen dignum solum iudicas? Sed & hi pauci tamen erunt huiusmodi sapientes. Soc. Pauci, sed horum iudicio standum est non populari, aut fallendo semetipsos, arbitrari quod non est. Gor. Sed quorum iudicio credam ut hi vel illi

illi pauci quos tu dicis, aut arbitraris esse sapientes, vere sint sapientes. Soc. Quæstionem Soriticam facis ex re manifestissima. Si sunt sapientes qui vera solum cognoscunt bona, omittis facias. Gor. Manifestissimum esse dicis quod apud me dubium maximè est, apud alios autem falsum. Quis enim nouit quæ sint hæc vera bona? tu dicis esse in tota bonum virum esse bonum, nemo tibi assentietur credo. at Archelaus, Periander Pisistratus, Pericles, Phalaris, & qui vrbes concientes exagitant, dicent bona vera esse opes, gloriam, potentiam, sanitatem, filios, diurnitatem vitæ, voluptatem, regum amicitias, luca qualiacunque, amicos, factionem, honores. virtutem autem & probitatem etiam integras & non vexatas fucata appellabunt. Omnesque vt video dicto audientes habebunt. habemus ergo rursus dubium quod pro constanti assumptum fuerat. At quod aliqui flagitiis torqueantur (hoc est quod dicere omiseram) ratio est, quoniam non ingenio atque prudentia valent ac fortitudine, sed solum immensa cupiditate agitantur. ideo ingressi vadum ex eo explicare neque possunt neque rem perficere, miserique metu & difficultatibus discruciantur, in quibus præter temerariam voluntatem nihil fuit ad consequendum grandem fortunam paratu. Quibusdam verò etiam aliquid plus fuit ingenij vel solertiz, verum patrato facinore cum ex ira & cupiditate adesset solum audacia defore senibus illis ad femineum timorem & persuasiones quorundam cantati animo penitentiamque facti deuolati sunt. Soc. Sed caue, aliud enim est quod in causa est scilicet breuitas ætatis, vt qualisque conditio (cum diffluat) in tam inconstanti animo perturbationem maximam efficit. vt beatiorum dicat esse probum non omnino egentem quam hos diros tyrannos. Gor. Nunc vera dicis & consentanea sensibus & rationi, ac omnibus qui sapientes verè sunt, id est, quietis animis. neque enim dubium est hos feliciores multo esse illis. at heri cum narrares sceles, tormenta, miseriam seruitutem, vellesque in illis hominem deliciarum velut si picta essent (nec sanè scio an etiam liceret) videbaris (vera tibi dico) insanire: nunc autem gaudeo te reddidisse Diis volentibus ad sanum iudicium. Soc. Multa dicenda essent ô Gorgia, nam res humanæ, & viuendi rationes & quæ de Diis feruntur, similia sunt præciis pharmacopolarum, è quibus tertia pars adimi in solutione conuenit. quod si pharmacopola solum petat quantum debetur res sua sanè perierit. Si quis quæ de Deo sentit, de rebus humanis de virtute, de ordine huius mundi, solum vera proferat, adempta tertia parte illa nihil proficiet. quamobrem cogimur ô Gorgia aliquid plus veris addere. Gor. Rectè sanè si ita ageres, sed videris contra adimere. Quæ de Deo, quæ de Animorum immortalitate, de cura rerum humanarum. Soc. O Gorgia, ô Gorgia, oportet tum qui persuadere debet consuetudinem hominum sequi potius quam veritatem. Si enim de Deo, de animorum immortalitate verba faciam, cum persuasi sint longe aliter, dicent homines, male hæc causa tueri potest quæ non nisi fabulis defenditur. Ob hæc oportuit ad virtutem, ad honestum, ad subtiles quasdam

argutiunculas descendere, illisque tantum addere ex fictis rationibus quantum quorundam pernicia ex veris amissimus. Gor. Sed nunquid aliquam habes ô Socrates, omittis diuinis, efficacem persuadendi rationem quod præter homines esse bonos? Soc. Non sane meliorem quam hucusque audiueris dixissem enim. Gor. Mihi videtur esse quippiam, sed dicere non audeo. Soc. Dic quæso. Gor. Non puto satisfacturam tibi. Soc. Imò dic vt pro sis omnibus. Omne enim meum studium est quo possim homines efficere bonos. Et si meam mihi satisfaciebat oratio, cur tua non satisfaciet, quam meliorem esse credo? Forfan illam addere posses de ordine vniuersi, quam ego olim magni faciebam, velut de Crasso qui luit poenas conditionis abatu sui, ni fallor. Sed vt video eandem habet hæc ratio difficultatem ad persuadendum, vt quæ ex vmbra libris constat, & eo deterior est quod quotidie experiamur falsam esse. Gor. Vera ais, neque huiusmodi vnquam defensionem probavi. Soc. Quid ergo dic fodes, aucto enim audire, quod nunquam cogitare potui. Gor. Nonne putas seu Deum, seu Deos, seu naturam ipsam hominibus atque cæteris animalibus ita consuluisse vt non vnus illorum sed totius generis vtilitatis potius, vnum verò si non omnibus maiori tamen ac meliori parti prospexerit? Soc. Existimo equidem: Sed quid hoc? vt dici solet, ad rhombum? nam & Deos sic adducis in medium, & quod non quisque sibi bonum esse putet proponis, sed commune quoddam omnibus bonum: viderisque longius exordium petendo velle nos circumuenire. Gor. Nequaquam: neque enim his tantum necessaris vt i volo, sed ad declarationem rei ipsius duntaxat. Equidem hoc solum postulo mihi concedi, quod etiam Pericles & Pisistratus & Archelaus si viuant sint concessuri, scilicet aliud bonum publicum aliud priuatum Archelai vel etiam Phalaridis. Soc. Id negari non potest. Eos verò qui bono publico student dici viuere secundum virtutem, qui proprie sceleratos ac flagitiosos aut incontinentes vel incundos aut leuos aut iniurios. nam iudicem qui fontes puniat crudelem non dicimus, quando id non sui sed publici commodi causa faciat. Soc. Annuo: Sed quid hoc tandem ad felicitatem infelicitatemque singularum. Gor. Satis, memor eorum esto que diximus. Nam eo Dij constituerunt metam virtutis, quæ ad vera bona & publicum commodum terminatur. Et si quis limitibus se contineat modo felix dicatur aut infelix non contendo, secundum virtutem viuere dicitur. Soc. Vera dicis, sed hoc nõ est de quo disputamus. Gor. Satis ô Socrates. Si quis hoc leuiter transgrediatur modo felix dicatur aut infelix rursus non contendo, sed flagitiosus aut improbus aut malus appellabitur. Soc. Quippini? Gor. Natura nostra in bonorum acquisitione ne vllum quidem in voluntate terminum præfinit? An si diues sit quispiam postquam non sibi limites constituit bonum ac iustum & honestum, alios proponet? Soc. Certe non voluntate saltem. Gor. Quis est hominum qui vbi honesti metas egressus est nolit opes vniuersi, mulieres ad libidinem, vilesque quosque participes iniuriarum quas accepit, quos odert,

nec vllum finem facturus sit postquam neque quod honestum est, neque quod satis est finem sibi facit. Soc. Vera sunt hæc. Sed finem tamen sibi proponunt; Phalaris Argentinorum, Pericles Atheniensium, Archelaus Macedonum tyrannidem. Gor. Voluntate. Soc. Non. Gor. mirabar. Nam & Pericles tot incommodis propriis potentiam Atheniensium amplificare conatus est. Et Phalaris Argentinorum: Quis iure existimet quorum corpora aduersus tot incommoda non conquelescunt animos quieturos? Soc. Sed tamen quiescunt nec Archelaus bellum gerit, nec Pisistratus, nec Periander nunc adepta tyrannide. Gor. Ita sit, nescio enim. Sed si modo quieuerunt, non hoc sibi contigit vel quod metam res ipsa haberet, aut eminus effugere cupiditates præterquam honesti, & æqui posset. Sed vel timore, vel quod aliis voluntatibus distraherentur magis, aut segnitia quod iam delassati essent, acquirendis quæ prius acquisierunt. Soc. Tamen quieuerunt. Gor. Sed non quieuit animus quin plura optarent atque desiderarent. Soc. Fateor. Gor. Si hoc ergo ita se habet: vbi homo laxauerit iusti æquique, aut veri boni habenas, incipitque optare opes, mulieres, vltionem, voluptatum vsum, iam statim se committit vasto calamitatû pelago. Nam aut obtinet, aut non obtinet. si quidem non obtinet, perpetuo Tâtalea fame sitique premitur, qua nihil miserius, etiam inter inferos, & pro impiorum supplicio excogitare, maiores nostri potuerunt. Sin autem expleuerint longè maius, & triplex incommodum, & calamitas maxima imminet. Primum quidem explendo, vt in libidine, & crapula, vt simul cum voluptate interea, aut in morbos incidas grauissimos, & insanabiles. Secundo ne dum vlcisceris iniurias, acrius ab aliis opprimaris. quod quot euenerit tyrannis exemplum tu ipse nosti. Et si non id accidat nemo tamen hoemetu liberare potest. Idem periculû in crapula, ab insidiis, & veneno; idè in stupro, ab iniuriis; idem in crudelitate, à populo, à custodibus ipsis, à domesticis tuis, à coniunctis, & amicis eorum in quos sæuis. Iam demum omnibus in his prospera fortuna vtaris cum pro flagitij sine maior voluntas te vrat, si rapuisti, vt maiora rapias, si vltus es, vt de pluribus etiam sumas vltionem, si sæuieris, vt magis in alios sæuias, si virgines secunda fortuna consumpisti ciuium, modo vt alias, tum quæ tuo non sint subditæ imperio, possideas, nuptas, pueros. Si iniuria te delectet, quin alios plures maiore ludibrio habeas. In tanta cupiditate improbarum rerum quomodo sælix esse potes, cum quanto magis impleris eo magis cupias atque indigeas, in tam fragili conditione periculum, & iactura maxima semper abesse poterunt? Adde breuitatem humanæ vitæ, annos meliores præteritos, auctum desiderium, vires imminutas, tot casus inexpectatos, eam instabilem fortunæ conditionem, tot aliorum principum insidias, versari inter tot tuorum odia, quomodo fieri potest, vt qui iam opinione sua miserimus fuit, factò etiam & euentu talis non fiat? Dicis de Archelao quem felicem fuisse putant, tu negabas, sed rationem minime efficacem docebas, huius suæ infelicitatis quot credis miseris animi illum circumuen-

tum? sciebat eripi sibi quod aliis iniuste eripuerat, regnum à quo eunque posse, neminem id non cupere iam, & si pauci possent. Notat non sibi cuiquam fidendum, nullum sibi esse amicum, vicinos reges odio habebat, & timebat insidias, vim, bella perpetuo sibi inferri meditabatur. Soc. Quid omnia in præteritum refert, de præsentibus loquaris, nam & adhuc viuunt. Gor. Sit ita, ego nesciebam. Sed si modo, & nuper vivebat, cum absens sit, mortuus esse interim potest. Talibus viris mors momentanea inflare cõsuevit. Sed vè vis, discamus fratri tyrannide, verum tunc maxima infelicitate. Soc. Persuaderes sane. Sed cum videam reges Persarum qui fratres, & proximos occidunt felices esse, ea felicitate de qua nunc sermo habetur, nam de vera surius concordès, non habeo quod dicam. Gor. Falleris in hoc valde ô Soc. Neque enim rem hanc intelligis. Qui proximos occidunt, quos tu scelestos appellas, modo securitatis gratia id agant, non sunt iniusti: nam regnum diuidi non vult, nec etiam insidiis subiacere, aut seditionibus exponi. Qui ergo regnum ab his occasionebus expurgat, non est malus neque iniustus, iuxta ea quæ doctimus. Neque si quis tuto licet aduersus leges tantum apparet opum vt vitæ satisfaciatur, tum propriæ tum filiorum, impius dici debet. Sed in omnibus hoc vnum inspicere oportet, an habenas laxet iusti æquique, an in illud vastum pelagus incontinentiæ se conferat, an non si quidem suos occiderit, aut rem iniuste ad vitam perauerit, præsertim si non miseros spoliauerit: is vero postea iuste in omnibus vixerit, et iustis honestis se conualescit, bonus dici potest, & esse felix. Soc. At ergo poterit aduersus leges facere, & iustus appellari tunc esse? Gor. Imò & quod minus est, iustior longè esse eo qui secundum leges vixerit. Soc. Quomodo? Gor. Pinge duos principes, quorum vni plures sint filij superflites, relinquansque heredes omnes proportionè: alteri sint, plures fratres, mali, ambiciosi, violenti, quos occupato regno omnes occidat: Hic quidem iuste, & aduersus leges: ille secundum leges atque iniuste egerit. Soc. Durum ô Gorgia. Gor. Imò planum: nam si hic voluerit ferre fratres, mille in subditos iniurias conferent: quas si non vlciscatur iniustus erit, si vlciscatur in discrimen vitæ & regni ipse incidet. Verum si comode illos nec aliqua concludere poterit, aut mitès hi viri sint, aut queri, occidendo impius euadet. Contra ergo prior ille alius pater, dum magis filiorum commodo prospicit quam iustitiæ meminit, & tranquillitatis subditorum, iniustissimus euadit. Soc. Quid ergo profunt leges, si seruare iniustum est, frangere pium? Gorg. Facta sunt multitudinis causa. Oportebat enim maxima ex parte, sed generaliter esse non possunt, scire homini quid seruandum quidque vitandum. Soc. Mira refert ô Gorgia, gaudeo quæ intellexisse viam fore quæ quis docere possit iniustitiam flagitiaque semper esse mala, quamquam esse vtrumque tuo modo postea definias. Gor. An ergo non longè melius est, in summa quiete atque tranquillitate vivere, quando quidem vitæ nostræ tam breuis sit ac fragilis: & virtuti honestati que operam dare, simulque conscientia non torquenti bene sperare

sperare in posteriore saeculo, à Diis non me-
 tueri, famæ consulere, quàm cupiditatis la-
 tis habentis se præcipitem dare? In quo ipsa
 cupiditas tam dira est, & ut fax cor nostrum
 vrit exitus incertus, & periculis extremis ple-
 nus: quod si etiam obtineas, breui sis posses-
 sus: atque interim longe maiore miseria quam
 si in priore vita permanisses. Soc. Vera
 mihi dicere videris omnino, fateorque me
 victum. Sed tamen illud me mouet, cur tam
 multi, & egregij viri tum prudètes huiusmo-
 di viam tentent. Nam ut video stultum pla-
 nè videtur tentare cum tot periculis, & diffi-
 cultatibus id quo adeptus sis miserior quam
 antea. hunc scrupulum si exemeris iam non du-
 birabo solorum bonorum felicem esse vitam.
 Quamquam illud postea etiam superest du-
 bium, tamen si mali omnes sint infelices, non
 tamen liquido constare bonos felices esse.
 Gorg. De hoc postmodum dicemus, non est
 aliud: sed quod prius retuleras, contigit
 quod homines, velut scabie corporis, & pru-
 ritu cum multi laborent, scabere optimum
 ducunt: ita etiam animi scabie seu natura,
 seu educatione, seu contagio exempli cum
 multi laborent, etiam exitiale quod propo-
 nuat, quod cupiunt esse putènt, solo illo impetu
 ducti, & sine proposito, omnium ærumina-
 rum, periculorum, omnisque rationis, obli-
 uiscuntur. His dictis paululum conquiescit.
 tum Socrates inquit: Postquam tam diffici-
 lem mihi questionem explicasti de malorum
 miseria, de bonorum felicitate etiam si potes
 perfice. Gor. Non existimo verum esse, bo-
 nos omnes esse felices, quandoquidem si ita
 esset inter felicem & infelicem medium nul-
 lum magis esset, quam inter bonum, & ma-
 lum. At constat quosdam nec felices esse nec
 infelices. Præterea constat multos bonos ty-
 rannis dedisse posse poenas, alios infontes pro
 sontibus damnatos. Illud animum tamen dice-
 re, paucissimos vere bonos ad eas paruenisse
 miseria. Et plerisque illorum qui de se pe-
 rierint fuisse non vere bonos, aut saltem bo-
 nos ex lege, id est, legum obseruatores. Nam
 hi primum legibus prauis parent quæ seruos
 negligunt, pauperes premunt, potentibus
 fauent. Deinde sic ad viuum illarum inter-
 pretationem refecant, ut etiam plura legi-
 bus interdita permittit sibi existiment. Ut
 vero dixi viri boni, ut rarissime sunt infeli-
 ces, ita constat ex priore ratiocinatione fe-
 licitatem solum conuenire bonis. Et bonos
 quoscumque qua parte boni sunt, felices esse.
 nam raro contingit necessariis hominem de-
 stirui, qui si non careat bonus, dum mode-
 stiam. Et moderationem adhibet cupiditati-
 bus, felix est. Multum verò refert scire, non
 esse felices malos quamuis sint potentes, aut
 diuites, aut voci compotes. Maxima enim
 miserie pars est, miseris se iustissime: at
 hoc facit id credere alios esse beatos. At vbi
 homo rescierit non esse beatos potentes,
 idque vere non per caullationem, aut dispu-
 tationes de pulchro, & honesto, statim ani-
 mus quietabit, & tranquillitas sit, idque maxi-
 ma pars est felicitatis. Soc. Videris innuere
 non esse felicitatem in diuitiis atque poten-
 tia, disputationemque de bono, & honesto
 sophistam esse, illamque contemnere. Gor.

Non magnifacio Ianiè. Soc. Sed audi, nul-
 lum bonum non esse honestum, assentiris?
 Gor. Dubito, nec satis conuenit apud nos
 quid bonum sit, quidve honestum. Soc. Ite-
 rum audi, si vera non est, igitur quæ ei repu-
 gnat, aliquod bonum non est honestum, ve-
 ra esse potest. Gor. Ita sit, Soc. Fateris er-
 go. Gor. Cur non cum nondum constet quid
 sit vtrumque: Soc. Si vera est hæc, aliquid
 bonum non est honestum: Et omne hone-
 stum est pulchrum, sequitur ut aliquid bo-
 num non sit pulchrum. Gor. Nec sequitur,
 nec si sequeretur video quod nam maius sit
 hoc inconueniens priore. Aliud enim est bo-
 num aliud pulchrum. Soc. At ô bone, non
 sequeris restam viam. nam bonum id est,
 quod delectat estque pulchrum. Gor. Tricè
 sunt hæc. Sed habes ne aliud de quo agamus?
 aliter ne me interpelles de hesternâ dispu-
 tatione in qua totus scopus fuit, vt ostenderet,
 Rhetoricam non esse artem vtilam, nec si sit
 eam esse vtilem. Soc. Non hæc te eam dispu-
 tavi, verum potius cum Callicle & Polo, qua-
 re ne ordinem nostrum interturbes. Gor. Vis
 vt relinquam hoc negocium his ô Socrates.
 Soc. Maximè cupio, & opto. Gor. Mos aga-
 tur, sed non video quid intersit, à quo veri-
 tatem audias. Verum auditis Pole, & Calli-
 cles quid velit dicatque Socrates. Po. At ego
 vires meas implebo postquam ita vis ô Gor-
 gia, sed videbor ganis pro ore irrepisse.
 Gor. Noli hæc mihi præsentem tribuere lau-
 dem ô Pole, quæ neque absenti conueniret,
 sed iam incipe. Po. Heri si bene memor sum
 videbaris omnes virtutes ô Socrates tanquam
 viles, honestas atque bonas collaudare. At
 mihi non ita videtur, si modo bonum appel-
 las quod nos iuuat, & prodest nobis estque
 vtile. Nisi forsitan aliud hoc nomine intelli-
 gebas, velut & honestum: nam quod om-
 nes virtutes honestæ sunt haud ambigo ô So-
 crates, nec quicquam de hoc aduersum te
 contendet: at cum postmodum dicis eas esse
 viles nego, nescio quid hoc boni nomine à
 te significetur. Nam videris ô Socrates illa-
 queare respondentem improprie quibusdam,
 vagis, ac variis interrogationibus, homo-
 nymisque dictionibus, ut quisque illis faci-
 le implicetur. Quare age, cum veritas sim-
 plex sit, eam si placet etiam simpliciter dis-
 quiramus, videamusque omnino bono, tan-
 quam nomine non re quadam, an virtutes
 omnes viles sint. Si enim erunt, erunt
 etiam bonæ, si non erunt viles, non erunt
 etiam bonæ, nisi eatenus quatenus etiam ho-
 nestæ erunt. At de hoc vt dixi, nulla est
 questio. Soc. Cur me trahere vis extra sen-
 tentiam, & verba iam sumpta, & probata?
 Disputabamus enim heri, an virtutes essent
 bonæ, non an viles, quamquam non qui-
 dem si sint bonæ cur etiam non sint viles. Po.
 At mihi videtur considerandum potius, ô
 Socrates an sint viles t nam eo demonstra-
 to, aut reiecto poterimus postea concludere,
 an etiam sint bonæ an non. Socrates.
 Videris mihi discedere à promissis, & pactis,
 ô Pole. Po. Qui sic? imò non. Soc. Imò di-
 scedis imprudenter, vt reor ô Pole. Po. Quo
 modo? Soc. Quia dixisti velle te imò om-
 net nos disserere de his de quibus dubita-
 tum

tum est atque conclusum heri. Nonne? Pol. Equidem. Soc. At heri dubitatum fuit, atque conclusum virtutes esse bonas non viles. Vide ergo quid agas? Po. Iam video quam calidus sis ô Socrates, & non tantus amator veritatis quantum te esse profiteris; & videri vis. Quis dubitat hanc non fuisse conclusionem, an virtutes essent bonæ? Sed hoc quaesitum nullum est, quia quid sit hoc bonum adhuc inter nos non conveniret. Ut ergo conveniret dico, per bonum vile intelligi non posse, sed honestum, sed nunc quaestio eodem revolvitur unde coeperat, quare sine ut hoc inquiramus ô Socrates. Nam si in controversiam veniret, an triangulus haberet duos rectos an non, nonne velles, ô Socrates primum ostendere, quod exterior angulus duobus interioribus ex adverso æqualis esset? Soc. Facerem id quidem. Po. At & nos ô Socrates idem nunc facimus, ostendendo primum quænam virtutes viles sint, quæ autem non habenti dico (nam ut honestæ sunt, cuique ita etiam viles Reipub. omnes sunt.) Soc. Age tuo more, postquam vile à bono separas. Po. Non hoc prorsus, sed non idem bonum, & vile esse dico. Soc. In quo differunt? Po. Quoniam cum omnes virtutes honestæ sint habenti, non tamen omnes sunt viles. Soc. Quæ non viles sunt? Po. Enumerabo primum viles: ex quibus intelliges plures non esse tales. Soc. Quæ tandem sunt viles virtutes? Po. Prudentia, solertia, comitas, temperantia in quantitate rerum, patientia opportuna, industria, laboris amor, parcitas. Soc. Non aliæ? Po. Non quod sciam. Soc. Ergo neque iustitia, neque liberalitas, nec temperantiæ nec patientiæ reliquum, nec fortitudo pro patria, nec splendor cultus, non fides, non amor, non gratia, nec pietas, nec humanitas, nec misericordia, viles erunt hominibus? Po. Erunt. Soc. Quid ergo ais? Po. Habentibus non erunt. Soc. Quibus ergo? Po. Aliis qui cum illis versabuntur, & Reipub. hominibus: Soc. Non ipsismet? Po. Nequaquam: Soc. Quomodo id verum esse docebis? Po. Per singulas ex his discurrendo; velut de Iustitia primum dicemus. Honestum est iudici continere manus, nihil accipere, ius suum unicuique tribuere. At si id faciat, pauper semper erit. At vtilius erit venale habere ius, maxime in dubiis: nam in adeo manifestis obnoxius fiet legibus: quapropter si tutò agere velit, quod plerique faciunt, ab utrisque accipiet; ab eo cui nullum est ius, simulando se decernere velle; ab eo qui potior est, si mulando decernere nolle: plus tamen ab hoc demum, & reddendo cui debetur, & pro eo decernendo. Ita nomen etiam iusti conservabit. Solet autem hos vulgus tardos iudices, sed iustos appellare: Cum verè sint iniusti sed cauti. Soc. Quid si alius queratur quòd dederit? Po. Respondet, non coegisse, distulisse sua gratia tam diu, ut etiam adversarius quereretur: ut si quod habere vel erucere posset ius, erucere; interim etiam possedisse. Multi etiam ex his possessionem primò relinquunt ei cui non debetur, ut duas facias sententias, primam in possessorio, ut vocant, secundam in petitorio. Utramque ferius quam possunt. Ecce quod iniustitia vtilis est exercenti, ergo

Tom. I.

iustitia damnosa. Soc. Vera concludis, si vile hoc modo definiendum sit. Po. At ego aliter definire nescierim, si modo calcem, & panem panem, & lignum lignum, appellare velim. Soc. At hoc modo plures erunt, virtutes, non viles habentibus quam viles. Po. Sanè ergo tamen utriusque generis quot sint, non dinumeravi. Soc. Sed videamus de aliis si placet, nam pluribus testimoniis res ipsa melius intelligetur. Po. De Liberalitate agamus. Nonne pecunias plures possidere præsertim tenuis fortunæ viro, vile est, imò necessarium si fieri possit, & pulchrum atque decorum? Soc. Vtique saltem mille myriadas, eo modo quo vile disjungis à bono, nam ego dicerem vile fore quod esset pulchrum, & honestum. Po. Si igitur vile est, plures habere pecunias, inutile erit pauciores efficere, nonne? Soc. Vtique Po. At qui liberalis est, pauciores efficit pecunias quas habet, pauperiorque efficitur, nonne ô Socrates? Soc. Equidem. Po. Liberalitas igitur inutilis est. Soc. Vitiosa est argumentatio. Po. Quomodo? Soc. Ego pariter sic argumentari poterò, quod qui scænorì dat pecunias, qui agrum emit vili, qui filiz dotem dat, fiat pauperior; & quod inutile non solum sit ista facere, sed etiam damnosum. Po. Non idem est: nam qui scænorì dat postmodum plura recipit: qui agrum emit fit ditior redditibus quam antea: Qui dotem dat filiz locupletem eam reddit. Soc. At qui liberalis est, licet ære pauperior fiat, & ob id sibi noceat, amicos tamen parat, & bonum nomen: sit terribilior inimicis, aliorum opibus ut suis fruatur, ab aliis etiam aliquando recipit dona, & nonnunquam maiora quam dedit; ut hac sua liberalitate multo plura, & maiora consequatur commoda quam detrimenta. Po. Non equidem hæc sunt liberalitatis, sed casu quasi contingunt: at si non ob aliud dent homines, à liberali accipiunt non dant. Sed contingit, ut eidem dent qui sit liberalis, quod potens, versutus, quod in magistratu, quod te iuenerit, quòd ad te qualis sis, homines respiciant; & ob id dabis, non quia sis liberalis. Soc. Nonne liberalis dicitur, non qui plura dat, sed pro ratione facultatum? Po. Est. Soc. At qui dat pro facultatum ratione, pauper non efficitur; sed ex redditibus & laboribus atque fortuitis dat: non igitur liberalis liberalitate fit pauperior, nec sibi ipsi nocet. Po. Sophistica est, & non vera hæc tua ratio, cum ad experimentum deducta erit. Nam qui non dat (& si pauper dando non fiat) non dando tamen locupletior euadit. Et dando sibi nocet. Quod verò dicas, aliquando prodesse liberalitatem, vno verbo tibi satisfaciam, soli avari sunt locupletes; qui non accipiunt, ut tu, pauperes semper sunt; qui liberaliter donant, non possent esse nummati. Soc. Mirramus sermionem de liberalitate, quæ forsitan sola virtutum, post iustitiam damnosa dici potest, si modo virtus damnosa vlla dici mereatur, agamusque de reliquis. Po. Succedit Temperantia in qualitate, velut ut ab vxoribus alienis abstineas, cum maxima voluptas sit mœchariz filium, cuculi modo, in alieno nido alere: multis persæpe ex hac causa locupletari cõtingit. Hoc vno igitur in axiomatico res ipsa constat, si facere bonum vile est atque iucundum, abstinere maium,

I I i

damno

damnosum atque triste erit. Quid ais ô Soc. Soc. Sed periculosa tamen est huiusmodi aëta. Multi vapulauere. Euerfa est vna Troia hoc ipso crimine. Po. Sed pauci sunt Menelai, crimenque id non amoris ludentis, sed fauentis cum iniuria hostis fuit. Quippe etiam Daretis Phrygij testimonio, non solius Dictys Cretensis Græci, erepta repetiuerunt per legatos. Socras. Non moueret vlla ex parte Dictys testimonio, cum nihilominus verum sit eâ historiâ, quam multo post, qui nec vnquam Troiam vidit, aut aliquem ex his qui eo in bello interfuere, fabulis plenam incredibilibus scripsit. Sed Daretem vera scripsisse credo, nisi quantum amor patriæ eum paulo propensorem in Troianos fecit. Gor. Et ego sæpe id mecum cogitavi, sed non audebam proferre. nimis enim absona ille Græcus recitat Soc. Puto Homero extractam narrationem. Po. Vtunque sit, satis habeo adulterium etiam illud quanquam in regem & publicum, & cum iniuria tam magna, vt non successerit rapuisse vxorem, nisi & opes secum abstulerit, impune futurum illi; nisi & perseverasset in non reddendo, & cum illo pater simul ac fratres obstinati mansissent. Soc. Iam mihi vt video persuadebis, vt mœchus sim? Po. Ita: aliud est de iuuenibus, aliud de senibus, tibi nimis est vna vxor, attamen & duas aliquando simul habebas, tam egregius Philosophus. Soc. Parendum est legibus. Po. At mœchari, est aduersus leges. Soc. Vera dicis: quomodo ergo bonum est? Pol. Iam videbam quomodo sensim abducere me tentabas, vt non fatereris quanta essent bona in possidendo alienas vxores. Soc. Sed tamē interim in perpetuo metu atque suspitione viuis, vt vita plena sit timoris? Po. Imo in continua spe ac perpetua voluptate. Possedisse dum memineris gaudes, gaudes cœpisse, perseverasse, obtinuisse. Delectat recordatio osculorum, blanditiarum, sermonum, seu quid acceperit seu dederit, horum omnium iucunda memoria est: iuuat decepisse maritum zelotypum, se fellisse custodem intentum: gaudes seu pericula euaseris, seu sine periculo, & expers merus possederis. Quid postmodum futura? occurrat hodie, videbo cras: alloquar, transibo illac, Maritus rus breui se conferet. O quæ oscula qui amplexus quanta voluptas! Puto ex me concepisse, nil aliud amat. O si filium pariat, nomen meum volo curare, vt imponatur. Beatus sum siue resciscant homines: imò magis beatus si tanto bono fruar tamque felix sum nemine sciente, quando & sine hoc beatum me homines, esse putant. At quanta est portio felicitatis mæ? hoc vnum, quod omnia alia bona excellit, vt Venerem ipsam possideam? Soc. Abunde videris mihi arte mœchi instructus, vt alieno exemplo non indigeas. Po. Imò talia legi apud egregium quendam Philosophum. Soc. Quem? Po. Protagoram? Soc. Ah non est ille Philosophi nomine d'gnus impius vir. Sed quonam in libro? Po. De his quæ non rectè ab hominibus geruntur. Soc. Mira infania huius viri. Deos accusat, flagitia laudat. Po. Nunquid modo vides ô Socrates quantum ex vitis utilitatis habiturus sit homo? Socras. Conuincis nescio quomodo, sed non persuades. Pol. At ego di-

cam: quoniam insitum est nobis primum illud, animos nostros esse immortales, Deos victores malorum, & bonorum amicos, luendas esse pœnas ab obitu. Hæc, etsi falsa doctrina quam vos de diis habetis, ô Philosophi, obliteravit in animis vestris, ingenitæ tamen illæ notitiæ manent, & non permittunt plane falsis nos persuasionibus acquiescere. At si quæ antea dixit Gorgias hic de vitiorum incremento, atque inconstantia, adicias, tum demum etiam absque spe vlla futuri persuasus abibis. Socras. Sed perge ad alia: nam hucusque solum vitia attigisti quæ versantur circa ea quæ nos plurimum delectant, pecunias, & salaces voluptates. Dicas aliquid de Patientia, quam video omnibus inuilem, cum tamen virtus sit eximia. Po. Quid ego aliud dicam, quam quod dici solet,

Furor sit læsa sapiens patientia.

Quam bona est ac utilis res, quæ cum læsa fuerit hominem reddit furiosum. Soc. At ô bone quid ais? nam si coacta sit, minuit ærûnam: si pateris quod vitare possis tanto præstantior, & maxime ad laudis segetem colligendam. Quot libri, quot statux, quot bellica trophæa, imò omnia huic vni debentur virtuti. Pol. Sed interim homo male habet, & angitur. Socrates. At ô amice nonne edere, bibere, quiescere bona sunt? Polus. Sunt quidem vtilia, vbi ex vsu fuerint. Socrates. At tum maxime cum homo exurit, sitit, delasatus est. Polus. Equidem. Socrates. Quid igitur efficit patientia quæ & finem bonum præstat, & causam voluptatis præbet? Pol. At non semper patientia, & fortitudo, vt neque temperantia, sed tum mala cum sponte patris iniuriam, & damna quæ deuitare posses. Socrates. Et persæpe etiam huiusmodi patientia utilis fuit. Vides apud Homerum quam patienter Agamemnon ferat iniurias & probra in illum iacta exercitus & inferiorum Auidiusti etiam Phalaridis patientiam in Stephichoto poëta, postquam illum captiuum habuit. Periandri in æmulos ac maledicos. Po. At facile est (vt ille dicebat) pati cum vicisci possis. Et illud: Maledicant impune, nobis satis sit ne nocere possint. Regibus hoc nihil est, quando nihil propemodum patiuntur. at priuatis id dici solet:

Veterem ferendo iniuriam, iniuriam nouam.

Non utilis est patientia quæ vel nobis detrimenta affert, aut animos defensorum nostrorum frangit, aut spiritus & audaciam æmulis atque inimicis addit. Soc. Hanc ego patientiam non appello, sed insaniam. Polus. Et tamen tu illam commendas inter virtutes, nec quisquam (vt audio) magis de ea gloria-tur, adeò vt & in vxore ferenda, & in calumniis, videatis immodicus. Socrates. O Pole: Quid ais? nunquam immodica potest esse patientia, quæ minuit mala, & animos æmulorum frangit, & gloriam auget? Polus. O Socrates, quam pulchrum est in singulis adhibere modum! Addit & contemptum illa, & paupertatem, & canos accelerat. Nec minuit mala neque sensum malorum, sed aliis ostendit nos aut diuinos esse, aut stultos. Tu modo cogita ô Socrates, quid sit verisimilius, & qualia quibuscumque persuaderi possint. Socras. Certè stupidis vt diuini sint, prudentibus vt stulti.

Pol.

Pol. Quorsum ergo tanta patientia opus erit? Neque etiam homines ea perferre possunt, quæ te facile ferre dicant, scilicet ut per totam diem ac noctem stes extentis vtrinque manibus, An verum est ð Socrates? Socr. Quis hæc tibi retulit? Et quid mirum est, cum quilibet sui corporis dominus sit? Pol. At ego paucos id posse ferre crediderim. Sed quorsum, nisi ad quandam inanem gloriã? ut videaris scilicet posse quæ alij minimè possunt: dicantque homines; Socrates & mente & corpore supra mortalem conditionem est. Socrat. Bona verba: Non hoc studeo ostendere, sed adhortari homines ad patientiam. Siquidem nihil est vtilius Reipub. quam patientia insignis. Omitto, quòd euntibus ad aulas regum nullus clypeus sit melior, aut tam necessarius: inter tot anfractus atque tempestates humanæ conditionis quid potest esse vtilius? Quinetiam ad immortalitatem sola hæc confert, seu Cynegiri Atheniensis, seu Marci Atrilij Romani exemplum inspicias, aut etiam Mutij Scævolæ, vel magni Pompeij; cui plus ex hac sola quam tot tropheis gloriæ accessit. Ob tantam nobilitatem præstantiamque; solebãt Ægyptij veteres, qui in vnaquaque re proprietatè exprimerè satagebant, ne nihil illos latuisse videretur, symbolum patientiæ hænæ pelle significare, quòd hoc animal perhibeatur cunctis esse inuidum. Nec sua ferim patientiæ experimentis quenquam imparatum esse, ut neque illis sponte occurrere, sed deuitare. Polus. Sed cur ergo tu te sponte offers? Socrat. Ut nõ imparatus accederem. Sed quando quantum opus esset humana in vita perdidici, desij me obicere. Polus. Vt cunquæ agas dicãve, aliud est assuescere patientiæ, ita ut si contingat casus æquo animo aut saltem moderato incumbentia perferre possis, nec tete ipsum abicias, nec irrisui sis spectatoribus, aliud est sic perferre quæ perferenda non sunt, ut animum quemadmodum dixi tuis defensoribus adimas, oppugnantibus vero addas. Socrat. Fateor. Polus. Ergo & hæc virtus, si quis ea non prudenter utatur, & ut melius dixerim, partem habet inutilem. Socr. De Fortitudine non audeo quicquam dicere, nam video, te eadem obiecturum quæ de patientiã: nec de futura tibi exempla Herculis, Codri, Ægei, Aristogitonis, Harmodij, & Spartiatarum, Callicratidæ, Bullis & Sperchij, ac Leonidæ cum mille Spartiatis. Constat & apud Carthaginienses, duos fratres similiter pro patriæ finibus amplificandis occubuisse: Et apud Romanos nescio quos, patrem & filios Brutios, nobiles tamen: Gor. Brutos non Brutios, est enim ut audio familia nobilis ea in vrbe. Socrat. Omitamus hæc, satis enim sunt, illud potius videamus quod ab initio institutum erat, cui bono futura sit Rhetorica, etiamsi ars sit: nam de vtroque dubito. Pol. Dubitas ne esse artem Rhetoricam, ð Socrates? Socrates. Imo maxime. Polus. At ego artem omnium esse existimo, oratorèmq; omnia noscere; ac plenam hanc esse disciplinam quæ de omnibus dicere conuenienter possit; ob idque nullos esse rariore in vlla arte nobiles professores quam oratores. Socrates. At ego contra opinor ð Pole, neminem elegantius, aut melius dicere posse in vnaquaque arte quam ipsos artifices.

Tom. I.

Dico de Medicina, si quis aut laudare, aut disputare velit, neminem melius sermonem habiturum quam Me d. cum: & de coquinaria coquũ: & de coriariacoriariũ: & de architectura Architectũ: & ita de militari arte imabit audire ducem peritum exercitus, non Rhetorem neque oratorem. Ipsi enim oratoribus sufficere debet, ut in iudiciis quæcunquæ causa agatur melior, & probabilior videatur: Et ut orator, apud prudentes diserte, apud imperitos etiam vera dicere videatur. Cuius iudicio est, quod neque orator ad bellum gerendum, aut ad administrandam Rempub. aut ad iudicia proferenda plus admittitur, quam ad mendandum, aut tondendum, aut edificandum. Sed in his quærimus medicos, tonsores & architectos, non oratores. Sit ergo Orator in concionum claustris ac sepris tanquam in pistrino quodam relegatus, atque ibi voluat reuoluatque lapidem suum ac molam, animos auditorum circumducendo. Aliter si credas, non iam oratorem vnum effingas, sed Hippiam quendam omnium opificem. Polus. Mira narras ð Socrates, neque ego Rhetorem omnes artes callere dicam, nam reliqui artifices superflui essent, neque omnino ignorare quicquam: nam sic non de omnibus dicere conuenienter posset. Sed proprium illius est, diserte loqui. Quod vero ei proximum est, est ut sciat hominum mores, consuetudines, leges communes, decorum atque honestum. Demum ut eo sit ingenio, ut veritatem & rationem discernere possit singulorum à propriis artificibus: inde vbi quod iustum, æquum, honestumque didicerit, tum illud exornet verbis, auget sententiis, confirmet rationibus, decoret figuris, imprimat affectibus. Neque hoc nouum est exemplum, nam idem in pictore experimur: alio modo pingit calceum, scutum, tabulam, murum, rostra, carinam, theatrum, porticum, aulam, bellum, conuiuium, historiam Troianam & Romanam, luctum Iphigeniæ. Non est necesse ut omnes historias antè didicerit, artes, regiones: quis enim vnquam talis fuit? sed ut cum oportet edocet de singulis ab his qui perfectè quid opus sit norunt, exornet postmodum rem ad arbitrium imperantis, factam coloribus, vmbriis, distantijs, magnitudinibus, & ratione propria aspectus. Socrat. Mittamus modo hæc, nam ferme abrupti sermonem meum; maiora in medium asserre volebam; scilicet artem nullam esse Rhetoricam: cum artes Rempub. adiuuent, & artifices ipsos, emnis enim ars bona est saltem vel artificij vel Reipub. Sed Rhetorica perdit ciuitates, & Rhetores ipsos. habes, ð Pole, nouissimum exemplum ac ut ita dicam affabrè, expolitum de Callixeno oratore qui Rempub. Atheniensium ita perdidit, dum suadet victoriæ auctores occidi quod mortuos non sepelissent ut ex domina vrbe iam tota Græcia seruam Lacedæmoniis effecerit, partemque virtute bellica decem ducum bonam fortunam ac dominationem vnus orator euerterit, funestus vrbi, funestus sibi, qui nunc atmissis omnibus bonis cum maxima infamia cunctisque inuisus miserabiliter exulat. Siquidem eo iudicio factum est, ut cum iterum viciissent Athenienses, non est ausus dux persequi victoriam,

I i 2 qua

qua funditus vires Lacedæmoniorum concidissent: sed versa vice ille Lyfandro duce creato nostram Reipub. & urbem vt vidistis in seruitutem redegerunt. Et nisi virtus Trasylbuli nos vindicasset, actum esset de tota nostra ciuitate. Quid Cleophon oratione perfecit? vt cum possemus æquis conditionibus, & honestè pacem conficere cum Lacedæmoniis, maluimus paulo post illis seruire. Quid Pericles, qui summa facundia fuit, nonne omnium malorum quæ huic vrbi acciderunt auctor extitit? Quid flagitiosus Antiphonte oratore, qui infamem in æternum nostram urbem reddidit, damnatione Hippocratis medici, cui vrbs nostra, & tota Græcia tantum se debere fateatur, viri iuocentis & opum contemptoris, & nominis ac salutis Græcorum propugnatoris acerrimi? Ausim dicere, si de futuris pronuntiare liceret, si modo vnquam hæc vrbs peritura sit, non alia causa quam oratorum persuasione casuram. Sed audi rationem, ne obiter hoc dixisse videar: ciuitates nonne seruantur bonis consiliis? Pole, malis eueruntur? Polus. Sanè. Socrates. Consilia bona nonne sunt plurimum peritorum, quique nulla animi perturbatione agitentur? Polus. Equidem. Socrates. Siue ergo homo corruptus pecunia, seu potiunda dignitatis, seu amplificandæ autoritatis, seu vlciscendæ iniuriæ: seu vt plus oratione valuisse videatur, populo iniqua consulat, nonne malè consuluerit, & quæ noxia futura sint? Polus. Non dubium. Socrates. Si etiam animo bono sit, imperitus tamen administrationis Reipub. artisque bellicæ, tum eorum quæ necessaria sunt bello feliciter tractando: cum hostilium consiliorum, propriarum vrbis virium, improbitatis ac leuitatis foeciorum, nonne etiam perperam consulat? Pole? Polus. Malè profectò consulat? Socrates. Socrates. Nonne prospicere bene futuris diuina potius est res? Pole quam humana, & difficillima & ardua, in qua raro collimare etiam sapientibus licet? Plurique ac melius norunt multi quam vnus, & prudentes imprudentibus? Polus. Quis dubitat? Soc. At orator vnus est, & parum gnarus omnium siquidem non prudentiores aut magis experti apud populum verba habent, sed qui facundia valent præferuntur in dicendo. Po. Vtique. Soc. Quomodo ergo vnus, & imperitus omnium quæ necessaria sunt ad administrationem parum gnarus eorum quæ agitantur apud hostes consiliorum, solus, in exercitatus, variis perturbationibus agitatus, intempestiuo tumultu vocatus ad orandum: nec satis de quo dicuntur, sit sciens, sed repente in suggestum raptus, non plurimos etiam si bene consulere velit admittit errores atque Reipub. exitiales? Polus. Admittit persæpe: admiserit priores, & admittunt quotidie, fateor, ô Socrates. Socrat. Aut ergo hæc ars non est, sed peritia inutilis atque exitialis, ô Pole? Polus. Audi modo ô Socrates, non enim bene concludis. Socrat. Qui sic? & quomodo? Pol. Dic quæso, Medicina nonne ars est? Socrates. Est. Polus. Imò per quàm vt video simillima Rhetoricæ, vt maxime his duabus mortales indigeant. Socrat. Quare ita vnâ alteri comparas? Pol. Quia Medicina docemur quid sit faciendum vt corpus sanitate fruatur; Rhe-

thorica quid agendum, vt rectè viuas ac tuto. Socrates. Non ô Pole: postulas enim quod intendis probare: nam finis solum est persuadere, ô Pole. Polus. Ita sit, Rhetorica est peritia quædam rectè persuadendi: volo enim ex concessis solum te conuincere. Socrates. Non dicas rectè persuadendi, sed persuadendi. Polus. Non dico rectè persuadendi, vt rectè agat, sed vt qualiscunque sit ille efficaciter persuadeatur. Aliter si hoc etiam detrazeris, neque peritia vlla dici poterit, ô Socrates. Soc. Quidni? Po. Non intelligo quid velis: Soc. Dico Rhetoricam: sane esse peritiam persuadendi. Po. Quæ tamen id rectè seu efficaciter facere doceat, aliter vt dixi quæ peritia erit, si etiam eo quod solum petit destituitur? Soc. Admitto. Po. Iam ergo Rhetorica est peritia quæ docet suadere quàm melius possunt ea quæ suadere volumus, seu bona seu mala. Soc. Est Po. Et Medicina quidem docet componere medicameta certâ ratione; quodd si quis medicamentorum loco venena miscat, nunquid illa ars culpanda erit, sed potius non medicina appellanda? Socrat. Sed Medicinæ proprium est, vt doceat salutaria auxilia: Rhetoricæ proprium non est, vt doceat vitia præcepta neque honesta. Po. Sit ita pro nunc: at saltem ars erit hoc ipso quodd rectè persuadere docebit. statuatur enim nunc finis, vel te consentiente, persuasio ipsa in oratore. Soc. Est hic finis. Po. Ars est ergo Rhetorica. nam persuadere vtile est per se, sicut scire medicamenta componere. Est autem recta ratio conficiendi instrumenta ferrea, ars fabrilis; & lanas texendi textoria ars: & rectè licet. & male persuadere, inò quidam dum suadere volunt dissuadent: & melius etiam & optimè suadere licet: igitur persuadendi peritia ars est. Socrates. Non dubito quodd ad præcepta attinet, sed quodd ad finem, nam artis finis vtilis esse debet, at sic esse poterit malus vel indifferentes. Præterea omni homini natura inditum est exorare, tueri ratione orare dicit, commiserationem mouere, exornare quæ velit; quæ desperet posse, deprecari; laudare, vituperare, comminari, recensere beneficia & collata & accepta; vt nulla sit ars hæc facere scire, cum neminem natura videamus fabrum aut sutorum tonforem v: quam obrem existimauerim iure hanc peritiam esse naturalem, non artem. Et quemadmodum omnes norunt ambulare, comedere, loqui, vnus autem alio id melius agit, ita etiam oratoriam artem nobis naturâ inditam esse crediderim. Eosque qui primi hac in re fuere, Corax, & Tisias non aliquam lumine naturali eloquentiam inuenisse. Atque hodie quot videas profus oratoriarum artis ignaros, qui melius persuadent his qui artem profitentur: cum neminem possis ostendere qui imperitus artis melius tonfore tondeat, melius fabro nauem compingat, vel medico medeatur: aut concinnè cum aliis musicè canat. Accedit quodd quæ docentur ab oratore, opinioniones sunt & affectus solum; nihil quod ratione constet: at omnia quæ ab arte proueniunt imaginem rationis retinent. Vides in musica concertum, i, ægro data porione, & eo purgato liberatum à morbo: puerum Grammaticum à magistro edoctum narrare quæ intellexit; nomina primæ declinationis genitiuû habere

habere qui in æ diphthongum finiatur. Quid est ergo cur oratoriam dicendi notitiam artem appellemus? Polus. Si per artem Socrates intelligas scientiam rerum firmam de rebus planè perspectis ac cognitis, non inficior Rhetoricam quod ad vsum attinet non esse artem. Sed qualis erit ars, quæ ita sit ars, ut etiam vsum eius, nomine artis dignus sit? aberrat enim artifex sæpe circa artis vsum, circa artem errare non potest: ut neque circa scientiam: proxima enim notitia dignitate scientiæ ipsi est ars. At verò si ad regulas, ad institutionem respicias, non minus quavis alia ars hæc censeri debet. Neque enim vnquam oratio persuasoria, Exordio aut insinuatione, narratione, diuisione, confirmatione, confutatione atque conclusione carebit. Nunquam non opus erit inuentione rerum, & exornatione inuentorum: inueniam non bene faciemus iudices, aut auditores beneuolos, dociles & attentos. Cum ergo firmas habeat regulas, atque inconcussa præcepta, genera sua tractandorum, velut demonstratiuam, deliberatiuam & iudiciale, qui fieri potest o Socrates ut ars non sit Rhetoricæ, artisque nomine digna censenda? Opinione autem quam hominibus ingenerat, ac tanquam spicula infigit, eadem ratione artificiosam puto qua & medici opus. Si quis enim orator suadeat cadendum esse pro patria, ut dum pauci pereunt, certissimo & nobilissimo & (ut ita dicam) optatissimo mortis genere, reliqui omnes & defunctorum filij fratresque tum reliqui feliciter agant: ut Respub. in duo genera hominum diuidatur: vnum quod omni bono abundet: libertate, securitate, opibus, potentia, alterum cui nihil desit nec vilius mali particeps sit. Quod cum ita sit, præstat pugnare, quam per locordiam vinci, ut omnes infelicem vitam agant, qui supersunt molestè ad inferos descensum perferant recordatione suorum. An nõ hoc Socrates aded firmiter confirmatum est. Quemadmodum si ægro propinaueris medicamentum ad febrem tollendam. Fateor in aliquanto lubriciore argumento Rhetorem versari, quam reliquos artifices: non tamen aded inconstanti, ut à norma sua recedat, & vim non sentiat artis. Quo sit ut etiam ad id quod prius obieceras me conuertam, scilicet Rhetoricam docere artem (si modò est ars ut dicis) noxiam humano generi. Fateor quod ut duæ sunt Medicinæ, bona & mala; duæ Theologiæ, vna quæ est religio, altera quam est superstitio: Duæ Iuris prudentiæ, vna quæ ex æquo & iusto omnibus modeste suum reddit, cuius iu pace retinet, animos illorum conciliat, turbulentos eiicit, fontes punit, præstantes alacres reddit; altera quæ discordias serit, litibus fomenta subministrat, turbat omnia atque peruertit. Ita de Rhetorica dicendum est. Orator ergo bonus is solus erit qui vbi vtilia, iudici iusta suadet: non qui decreta violentius extorquet. Sicut nec optimus medicus qui efficacius commiscuerit venenum, aut Theologus qui celebri nomine cõparato falsa de diis diuulgat. Itaq; non hæc esse artem solum, sed præclarissimam etiam existimo, quæ hominem ita instruat ut virtus inter tam multos de rebus maximis, omnibus alijs silentibus, dignus ha-

beaturni sit audiendus. Quod donum vix reges ipsi sibi impetrare pòterunt, nisi mentito Dei nomine. quemadmodum non multo antea ferunt in Italia quendam Numam Pompiliu; & apud Cretenes Minos, alique si non reges. paulò minores autoritate, velut antea Lycurgus apud Lacedæmonios & apud nos Pisistratus. Quis ergo hanc non esse artem fateatur, quæ & præclarissima sit artium? nam de maximis rebus deliberat, & quod vix reges successione, tyranni armis possident, vir vnus è plebe etiam hac ipsa summum in omnes ciues potestatem sibi vendicat: atque hic ducibus ipsis præscribit ante bellum, imperat in bello, pœnas exigit aut præmia largitur pro administratione. In qua tot sunt necessaria ut orator sit perfectus, ut vix vnus aut alter in multis seculis eo nomine plane dignus censeri possit. Sed qualiscunque sit ars modo præclara, in qua licet & per quam malè vti atq; agere, nonne iccirco bona censeri debet quod possimus ea vti opportunè? Accipio utilitatè qua nulla est perniciosior disciplina si quis malè ea vtatur (nimis notum est quod dico) an ipsa non est optima, & præclarissima, quod hostes à patria propellere, amicos tueri, iniustos homines vicisci, tyrannos exscindere & euertere possimus? Cur ergo vitio verterem id solum Rhetoricæ arti, quod omnibus præclaris commune est? Et in alijs multo frequentius ac difformius accidit? At facile est periclitari Rhetorem imperitum rerum imperitioribus suadentem, fateor, nec probò modum, ut neque artem ipsam vitupero. Et Periclem & Antiphontem & Cleophontem totque alios perdidisse Athenienses non nego: sed neque tu dicis quoties ab oratoribus sint seruati. Quis in maximis discrimenibus impellit ad aperta pericula milites, nisi orator? Quis cogit ciues, in vnu, redigit in concordiam, nisi orator.

Quis in propria damna ut publico opulentur accendit, nisi orator? Quis constantem amorem virtutis, fidei, gratiæ, misericordiæ in oppressos, gloriæ in periculis, nisi orator? Vnde tot seculis iactata licet nostra Respublica nõ solum stat sed & floret, nisi oratorum industria, laboribus, arte, atque diligentia? Multis, ut vera fatear, alijs vrbibus sumus inferiores; hominũ robore Laconibus, fortitudine Thebanis, constantia Messeniis, arte militari Thesalibus: & tamen maior est potentia vrbis huius quam cæterarum omnium, quodd apud illas nulli sint oratores, aut parum periti. An putas consilia deesse Laconibus in tam pressa orationis breuitate: succumbunt tamen nobis, nec nisi nostra stulticia vnquam superiores euasere. An putas Lacones quod falso credidum est, pugnare acrius Atheniensibus? deciperis, naualis miles fortior est pedestri: nostri oratione incitantur, Lacones sunt magis disciplina exercitati, ut qui à pueritia nulli alij muneri vacent quam militariæ: Et tamen vbi ad pugnam veterum est, in qua propriæ agilitati, industriæ, fortitudini fidendum est non demerita aciei, longè acrius pugnat Atheniensis visororque euadit, oratione ducis persuasus: quam Laco qui soli exercitatiõni confidit.

Vbi Lacedæmonia phalanx patulum retraxerit pedem, vbi retrocesserit, vbi vinci cœperit: nulla amplius est spes ut se colligat

& ex victa victrix euadat. At militi Atheniensium nunquam deest spes, quod rationibus & abhortationibus semper sit paratus. Quanta vis eloquentiæ Themistocli: quanta Pericli: quanta nuper Alcibiadi: quem si vitia nõ perdidissent, quis ei imperator equi parari poterat? Tu ergo ô Socrates mihi videris similis ei qui ignem propter fumum sustulit: longè maiora commoda sunt ignis quam damna fumi. Et licet etiam fumum auferre seruato igne. Itaque si improbis oratoribus quis obuiam eat, nulla non in re utilis erit facundia, vt nec quicquam illi possit comparari. Socrates. Nimis atter vir es, ô Pole, quare malim vt heri paululum cum Callicle isto disputare, nam inter nos iam fatis. Videris enim velle omnino artem constituere Rhetoricam, quam neque Rhetores ipsi artem esse volũt. Gorg. Qui? Socr. Lyfias, aliique, qui plurimum hac in parte valuerunt. Nam neminem video qui de Medicina, Militari, Nautica, Fabrilis, Poëfii, dabitet an sint artes; de Rhetorica cum plerique negent, tu ô Gorgia, tuusque hic tempore acrior discipulus, non contentus est affirmare eam esse artem, nisi etiam omnibus alijs anteponat. Gorgias. Demiror ô Socrates quod tu cum Philosophum te profitearis, adeo captes vulgi auram atque illius opinionioni tantum tribuas. Hoc enim deceret potius me qui Rhetoricam exerceo, Rhetorque ab omnibus non Philosophum appellor. Quanquam alias hoc tuum nomen nunquam auditum à me fuerit. Socrates. Vera narras, ego enim huius nominis inuentor sum, ipsumque inuexi. Sed enim hoc parum refert, quandoquidem haud dubiè confessurus sim Rhetoricam esse artem si id mihi persuuleris, finem illius esse bonum: nam nunc non quero, an multi patriam hac ipsa prodiderint, sed an finis iste Rhetoricæ sit bonus? Callicles. Non intelligo ô Socrates: iam me duobus verbis inuoluisti. Hoc est quod me solum ad pugnam prouocabas, vt qui scires huius tuz callidæ disputationis imperitum esse. Socrates. Dicam quid velim: duo, vt mihi videretur, necessaria sunt vt Rhetoricam sciamus esse artem: primum vt sciamus quid sit bonum: deinde vt sciamus illud doceri quouis modo bonum esse. Callicles. Non intelligo quæ dicas; vt turdus secundum laqueum timeo. Socrates. Dicam manifestius. Primum orator docet populum Atheniensem vt velit pro Leontinis, quemadmodum hic Gorgias nuper egit, bellum suscipere. Querendum est igitur primum, an bellum possit vnquam melius esse pace? Deinde an præstet etiam aliena suscipere bella. idque bellum rursus præstantius sit pace.

Atque hæc circa rem ipsam. Aliud est an præstet maiorem rei opinionem ingenerare populo quam sit. Nam postquam oratorem à Philosopho & Scriba distinguere vis, Philosophus & Scriba, (quod etiam in consilijs fit) rem puram narrant, rationes addunt qualescunque sint, non adiiciunt quicquam neque adimunt, non prætermittunt quæ in contrarium faciunt, sed puram docent veritatem: Orator iste tuus fallere querit, etiam si propositam sit vera dicere & ad vtilia adhortari. nam omittit multa quæ in contrarium faciunt, quæ recitat languidius concisive ad-

ducit: quæ pro se faciunt anget, exornat, implet, affectibus inanibus exacuit: inanibus etiam expectationibus falsisque promissis rem adauget. Nullum igitur hæc ars esse poterit? Dicamus quod quis sculptor egregius Mineræ statuam ex ligno fingat, hunc nonne artificem esse dicemus? Callicles. Equidem. Socr. Et præstantem. Callicl. Siquidem si affabrè excupserit. Socr. Veniat vero alius & obducto liquore auream videri faciat; num hic statuæ Mineræ artifex dici debet? Callicl. Artifex quidem, sed non statuarius appellari merebitur. Socr. Si igitur orator nil aliud addit ad scribam nisi mendacia, artifex hic merebitur nomen mendacis potius quam opificis; Sicut ille artifex fuci, non autem statuarius. Callicl. Toris vt video viribus enteris conuelleret ô Socrates quod dictum est, scilicet Rhetoricam esse artem, quamquã id Polo concedere imò & Gorgiæ ipse visus sis. Sed dicam quid sentiam: Quæ statuam ex ære fingunt (postquam è Rhetorica redimus ad statuariam) cum metallum intrudere durum tam angusto loco non possint, illud liquefaciunt vt formam quam volunt recipiat: ita & maius quam sit efficiunt, & pro solido liquidum, & pro rubro fuscum: at vbi effusum fuerit & coalescit, rubrum, durum, & sub propriâ quantitate redditur. Num ergo hæc ars falsa est & fuci operatrix an potius vera? Socrates. Vera ars est plastica. Callicles. Cur? nonne mentita est faciendo statuam, formam, colorem, magnitudinem, naturam? Socr. Certè. Gallic. Cur ergo non vocas hanc artem fallacem, fucatam, mentitiam? Socr. Quoniam postmodum omnia ad finem institutum qui verus est redeunt. Callicl. At ô generose Socrates idem dicendum est de Rhetore; nam et si Rhetor multa non vt se habent simpliciter sed callide referat, eum tamen imitatur pictorem qui strabos homines pingit, vt à latere inspecti rectis & æquis oculis videantur. Et alius positas figuras longiores vt veram retineant in aspectu mensuram. Et in mentis culmine homines multo minores, vt licet aspectu & re parui sint, cogitationem tamen distantia referant. Itaque mentiri non est metiendo veras rerum referre imagines & opiniones, sed potius vera dicendo falsam ingenerare opinionem. Si quis ridendo in differendo sic vera dicat vt non credatur, aut veris impossibilia misceat, vel quæ illi pro falsis iam compera sint; mentitur & vera tamen dicit, decipit enim illum. Possent excusare quod si boni causa mentiri liceat, sed non tali opus est excusatione. Sufficit vt cum qui audiunt minora putent semper quæ dicuntur quam sint, vt ita orator illa augeat, vt quanta sunt, & qualia tanta & talia esse existimentur. Neque exornare, declarare, docere, attollere, insingere hominum mentibus, est mentiri. Itaque nec orator cum talia dicit, nec Rhetor cum dicere docet peccat, nec mendacium dicit, aut dicere iubent.

Socr. Sed liceat modo (postquam omnia licent) saltem vt bona & vtilia consulat necessarium est. Callicl. Putasne me oblitum longo circumductu veritatis? Dicebas

de bonis, ac focus noster semper de vtilibus respondit. Vtilia orator debet persuadere si verus sit orator, bona nescio. Socr. Quid per bona intelligis & per vtilia? Callic. Ego vtilia appello quæ homini placent, voluptate inquam, & voluptatum occasiones, ut vno verbo dicam. Socr. Quid communius esse putas, bonum an iucundum? Callic. Bonum omne enim iucundum bonum est, ac non omne bonum iucundum est. Virtutes enim bonæ sunt, attramen non iucundæ. Socrates. Vide quid dicas. Bonas esse virtutes non autem semper iucundas: sic enim interpretor. Callic. Rectè. Socr. At voluptates iucundas esse ais, itidem etiam bonas. Callic. Quid ni? Socr. Quid si ego ostendero voluptates non esse bonas, nec dolorem malum. Callic. Hoc est in quo penè tota consistit hodierna altercatio atque hesternæ. Socr. Propè igitur nihil peractum est hoc biduo? Callic. Certè parum aut nihil, ut video, si hoc obtinueris. Socr. Imò si obtinero, confectum erit negotium, nunc vsque nihil peractum est. Callic. Eia igitur, agè strenuè ut hoc ostendas. Socr. Illud tibi perspicuum, imò cuius esse potest, pœnitentiam nil aliud esse quam omni si boni quod in tua fuerit potestate recordationem. Siquidem si quis pecunias tibi obtulerit, vel vendere domum voluerit, vel uxorem in matrimonium locare, nec receperis, vbi recognoueris talia esse bona, statim pœnitentia duceris. Nemo quod non malè fecerit pœnitet, sed lætatur potius. At neminem pœnitet voluptatum non habitatum, quinimo lætatur & gloriatur quod abstinerit. Nam neque Bellephontem pœnitet apud Homerum quod Antææ *κρυπέτης* *φιλότητι* *μαρμαίνας* non indulserit: neque Hippolytum quod Phædra, nec Agamennonè quod Hippodamia non potius fuerit, sed potius gloriatur: nec Achillem quod ad conuiuium non venerit: Non igitur voluptates bonæ sunt. Quid ais o Callicles. Callic. Non habeo quod dicam, repente me irrestisti. Socr. At si voluptates non sunt bonæ, nec dolores mali erunt. Eadem enim est ratio contrariorum. Quid ais? Callic. Et hoc etiam durius: considerabo; interim sequere, nam maiora paradoxa auditorum me video. Socr. Paradoxa? imò Axiomata. Sed dic, si neque voluptas bona neque dolor malus, nec quæ ad ea ducunt bona aut mala censenda sunt, Quid ad hæc? Cal. Hæreo, stupeo: Sed quænam ad hæc ducunt? & quæ dicis o Socrates? Socr. Ad voluptates: dico opes, amicitia, amores, potentia, libertas. Ad dolores; morbi, carcer, cruciatus ac talia. Cal. O quæ audio, nonne dicebam tibi o Socrates te paradoxa dicturum. At ista magis admiranda sunt quam quæ à Poëtis scribuntur. Illa enim admiranda profusum: an tamen aliquando contigerit aliquis dubitare potest: At de his quæ dicis nemo dubitare potest, cum experimentum doceat contrarium horum. Socr. Respondere igitur. Callic. Quid si non scirem respondere argumentationi qua me asinum esse conuinceris, nam & id planè facturum satis confido, num velles me molè ducendæ vitam liberum & ciuem Atheniensem nihil

que mali meritum subiicere? Socr. Iam disputamus: id quod dicis plurimum abest non solum à ratione sed à sensu: vbi sensus iudex non est rationi standum est. si ratione conuinceris debere centum minas et si non deberes, iudices te ad soluendum adigerent. At vbi sensus iudex est, sensui standum est. Nemo autem sensu te esse asinum dicere potest, sed deprehendit esse hominem & Calliclem virum bonum ciuemque Atheniensem. Cal. Verum enimvero ne me tam abiectum esse existimes ut diffidam non posse huic rationi, quam palam est falsam esse, respondere. imò multiplex est fallacia. Neminem pœnitet voluptatis omiſſæ, falsum primum hoc est: quinimo ereptam sibi occasionem plurimum dolent. Imò neminem non pœnitet ob id, sed quidam gloriæ sibi ducunt sponte potuisse negligere, quod etiam in cæteris bonis contingit: sed neque omiſſisse bona semper piget, sed tantum egregia: At ego neque omnes bonas voluptates esse contendo, neque tu nullas. Propterea id omittamus. Socr. Distinctè primum si placet singula attingamus & bona fide. Callic. Placet. Quid vis. Socrates. Primum quod suadent oratores & circa quid maximè versantur, est bellum; videamus quæso an bellum bonum sit populo Atheniensi? Ex hoc enim multa declarabuntur. Callicles. Rectè cogitasti. Socr. Dico ergo bellum omnino malum esse & priuatis & reipub. Bello homines intereunt aut redduntur inutiles ac syderantur, fiuntque probi, sæui, fures, impij: cædes peraguntur infontium, vastantur agri, vruntur legentes & proceruntur, diruuntur domus, diripiuntur vrbes & villæ, succiduntur vineæ, consista, vastitas fit vbique, supra, iniuriæ admittuntur in imbellem sexum & ætatem, artes negliguntur, disciplina & liberalia studia contemnuntur, deorum cultus, religio cum sacris omnibus, sacerdotibusque ipsis profanantur & conculcantur. Sed quænam vtilitas etiam ipsis militibus: equis quidem drachma argenti in singulos dies, peditibus duæ drachmæ in singulos menses; res vix fidem posteris seculis habitura. Quid ergo potest esse bello miserius, seu ad eos quibus inferunt, seu qui inferunt, referatur? Nihil adeo execrabile quam bellum, ut contra nihil tam salutare quam pax. Sed fac ut bello vrbs ipsa longè potentior, milites ditentur. Quæ diuitiæ possunt esse cum tot assiduisque tributis: vtile interim lucrum perit: quod partum est breui dilabitur, homo inertia & luxuri atque luxuriaz assuetus, fit ex paupere mendicis. Ipsa verò vrbs quod malè partum est plerumque restituere cogitur; si non cum fœnore multo amittit. Si retineat, maius in retinendo dispendium (omitto modò labores & pericula) quam reditus. Itaque non tam priuati quam vrbes & reges ipso bello fiunt pauperiores. Quinimo ipsa bella solent comitari penuria, & pestis, ut paucis antè annis vidimus.

Quid ergo agunt impij oratores, mille supplicis digni, qui miserum hunc populum ambitionis & avaritiaz solius causa tot iam annis exagitant? Nec misericordia tot papillarum, virginum, viduarum, senū, mendicorum,

ægrorum, serndrum, opificumque plebeiorum mouentur, quibus indistincto bello ob æconomiam penuriam propter tributa fame pereundam, quamuis in excelso positi, nec ut mortales ac locij meminerunt, iustitiæ, æquitatis, honestatis, veteundiz. Non eos pudor mouet, non recordatio humanitatis: nec cum seruiant populo, magistratibus obtemperare coguntur, maximeque Sexuiris, metus illos & tot exempla suorum maiorem qui malis modis perire coercent. Sed neque in pacata & à bello quiescente Repub. meliores aut vtiliores ciuitati, sed diis acti furialibus inaudita committunt scelera atque immania. Vidimus paulo antè quæ per hoc contigerunt apud Corcyreos, & quæ nuper inchoata est seditio apud Argiuos, nescio tandem quo eruptura, ab oratoribus accensa, alita.

Sed quid abiectius hoc genere hominum perditissimo, iniquo, futili, vano? Videas in felicitate secundis rebus furiosos; in aduersis adeo proiectos ut quæuis mulier fortior sit, quiuis puer prudentior. Quid ergo prodest aut quam ob causam ei disciplinæ dare operam, qua adepta perniciosi patriæ vniuersæ, ciuibus singillatim & amicis, sibi ipsis inutiles & modò blandiente fortuna intolerandi, modò in calamitatibus lugubres, semper autem stulti? Quid enim stultius quam populo suadere, ut in cæde regum amicorum iniqua, quosque iam ob benemerita ciuitate donarunt, lætitiâ publicam præferrent, ipsos proditores aut eorum statuas corona (quod summum erat ornamentum) decorarent sacrificarentque? Quod cum non semel hic populus in huiusmodi casibus fecerit, quid aliud illi egerunt quam ut meritò alioquin in precio habitus, ut odio maximo tanquam ingratus & perfidus, & contemptus, ut qui plus non posset tyrannis hostibus malefacere dignus haberetur? Quid si Theissalorum aut Macedonum rex aliquis quantumuis in nos humanis simili casu affligeretur? quid aliud aduersus omne iusurandum spreto omni decore ciuitatis legibusque pessundatis modò liberarentur vicini, quamquam insontis regis metu quod in Persarum regibus negligunt facturi essent? Sed quo improbitatis deuenerunt omnes non dicam aliqui, ne ut prius subterfugas, ut Thucydides damnatus peculans in exilio vixit, eorum conscribens historias à quibus damnatus erat. A quibus si iniuste, quomodo potuit; si iuste, cur voluit? Quid de Pericle, qui vana publicæ lætitiæ, & solida priuata tristitiæ, luctu scilicet filiorum adolescentum, coronatus sacrificabat. Omitto nostros, quidem scædus Lycone? Quid Isocrate ineptius? Quid Isæo venalius? quamquam vulgare sit omni Rhetori orationes in vtramque partem habere. Gorg. Sed hæc ò Socrates sunt malorum virorum flagitia, non oratorum. Socrat. Imò, quod hoc tu non facias, priuilegium est probitatis tuæ, non artis. Calicl. Ergo suades ò Socrates ut homines semper in pace degant, idque Reipub. vile esse reris. Socrat. Non. Imò volo inuentutem exerceri, senes peritos esse militiæ, arma pro quadraginta millibus peditum & pro quinque millibus equitum, tritremes & quinquiremes paratas ad

numerum trecentarum in portu: machinas etiam præterea, sumptus, ministros, magistratus, opifices, alimenta, duces, sic ad manum, ut si mane de bello gerendo decernatur, vesperi classis aut exercitus prodire sic possit instructus in sex menses ut nil desit. Calicl. Difficilis res hæc Socrates. Socrates. Imò facilis: illud nobis animaduertentibus quod in festiuitatibus seu Bacchanaliis seu Panathæaicorum omnia multo ant in promptu sint; cum tamen festa hæc voluptatis causa potius quam salutaris Reipub. sint instituta. Ipsam præterea inuentutem non solum meditationibus & exercitationibus eruditam & ad bellum promptam, sed etiam vsu belli esse volens paucos singulo anno emittendo, semperque alios atque ad alios ad fines Atheniensium, qui partim vrbes dubias retineant in fide, discantque cauti ac modesti esse. Alij arces tueantur, hi patientiæ assuescent, vigilantiaque. Qui vero præliis arces oppugnare aut suffocare tentabunt, hi fortes, & vafri, callidi impigrique euadent. Demum alij & multo plures Atticam circumerint die noctuque æstate atque hyeme, ut assueti frigidibus, niui, ardoribus, itineribus, tranandis aquis, gestandis armis, seruandis ordinibus inter eundem, nullumque munus militis non tenebunt, ut futuri sint non solum perfecti milites, sed etiam quod optimum est assueti ac duri. Ita paruo dispendio fortunarum ciuium, minoræque cæde, florentibus studiis disciplinarum, omnibus etiam regibus incipient esse terribiles. Iam verò à Laconibus parum timendum est, cum eò redacti sint, & ob clades & ob terræ motus, ut ad nos auxilij causa confugerint. Gorg. Erant ne adeo terribiles in bello? Soc. Imò penè inuisi ò Gorgia. Gorg. Cur? Socrat. Dicam, postquam audire cupis. Institutio vitæ ferme omnium horum in causa erat. Primum nullis artibus vacabant, sed ociosi erant, ideo etiam libertatis defensores accerrimi, velut etiam vides Persas & Indos. Ut contrà qui artibus dant operam, serui sunt: amant enim lucrum, degenetes euadunt, & artem militarem non possunt exercere; ut Lydi ac Phryges. Propterea audio in Italia, vbi bellicosissimi feruntur esse homines, cum artibus non possint carere omnino, nullam tamen sedentariam, ut textorum vel sutorum eos exercere: Sed ea relinquunt munera mulieribus, seruis, libertinis, & exteris. Deinde ut ad Lacones reuertar, cum ocio dediti essent coacti sunt totos militiæ se dedere, nam agriculturam Ilotis mandarunt. Victu autem adeo aspero domi viuunt, ut deliciosius in castris viuere videantur. Sic tamen in castris viuunt, ut prælium tanquam solutionem laborum expectent, atque optent. Ita gloriæ consuetudinis & securitatis causa cum semper armati degant, & plurimum exercentur, sub dio maneant paucosque cibo ac potu vtantur, corpora habent, ut videre potuisses nostris multum dissimilia, vasta, gracilia, macilenta, hirsuta, nigra, laborum supra modum patientia. Cum vero ad pugnam prodeunt, miris modis incitantur: Aeneis siquidè tubis Doricæ Pæana canunt, atque ita ad prælium se accingunt. Par simul admiratione, sicut terroræque multo

multo digna; videre totum exercitum velut Bacchides saltantes. At cum sint leues & validi, ut dixi, res prodigio similis videtur, clamantque Italorum more, ut vix vlla sint acies sed præcipue Barbarorum quæ illorum aspectum sustineant. Et ubi dimicare cœperint agilitate robore & alacritate, quam tantum visam desperant diu se posse impetum reliqui populi Laconum sustinere. Quod nisi quodam Fato à Thebanis victi essent: totque simul & contra nos & contra Thessalos & Messenios & Persas bella suscepissent, præcipue autem maritima, in quibus minus multo valent, postmodum euersi funditus terræ motu, ut quinque duntaxat domus in tanta vrbe superfuissent: superbiâque intoleranda quæ etiam sæuitiam immanem in eis peperit cunctis Græcis odiosi facti fuissent, adhuc starent, adhuc florenter, imò etiam imperium totius Græciæ retinerent. Sed vltio diuina ò Gorgia credo & nos & illos miris modis persecuta est. Callicl. Sed ad oratores redeamus, aliâs nunquam finem habituri. Socrat. Imo. Constat ex hoc Rhetoricam non esse vilem artem; quæ nec in bello nec in pace utilis sit; nec amicis nec inimicis, neque ciuitatibus nec ciuibus. Callicl. O Socrates non paruum est, velle clauam e manu Herculis eripere: & à Rhetorica tollere pulchritudinem. Non est Rhetoris suadere quod optimum sit, sed in re bellica ducis prudentissimi, in Republica peritissimi gubernatoris, in iudicio sapientissimi Iuriconsulti, in ædificando verò Architecti, atque ita in reliquis. Hoc vnum sibi solum vendicat orator, ut quod suadendum est vehementi oratione validisque argumentis persuadere norit: id autem aio esse semper vile atque decorum tum priuatis tum Reipub. tum sibi ipsi. Sibi ipsi quidem, quod pulcherrimum sit ab omnibus in admiratione haberi, posseque quod velis efficere suauis loquentia, ut alij velint: & turbam in tot partes diuisam in vnum redigere. Quin etiam ipsa per se facundia pulchra est; opes, autoritas, potentia, inter ciues parantur per multos annos: atque id satis est: requirere cum mortalis sis immortalæ felicitatæ, stultum est. Vbi cadendum, tanto alius cadere necesse est quo plus ascenderit. Hoc admirantur mortales, causæ nescij. Ceciderunt Thucydides, Pericles, Isocrates; ut alios præteream, quid turpe in Pericle priuatus natus, obiit Reipub. Princeps & ciuitatis dominus. Euertit urbem nostram: hoc si sic est, mali ciuis officium fuit, non boni oratoris. At si bonus orator non fuisset, non euertisset, neque si non vidisset prudens & solers; fuisset etiam incolumis, nunc ergo omnia hæc vitio verte quod non sine illis imò cum illis Reipub. euertit. Sed neque si non tam mansuetus fuisset tantum imperium obtinere poterat: ergo & mansuetudinem etiam damna. Quin etiam si Sol non illuxisset vnquam, hæc agere non poterat; an ergo bonum fuisset carere perpetuo Sole? Quis hæc nisi stultus proflus adducat in medium? Laudatur Nestor à sapientia & facundia. Duo erant, non vnum; duo fines, vehementer persuadere; sed rectè, facundia; vtilia, sapientia. In Isocratis morte quid habes quod non laudes? proximo centesimo

anno incolumis quieto obitu sineque dolore obiit. In Thucydide, improbitas fecit exulem, facundia effecit ut multis domi qui essent ciuibus præferretur: & nunc monumenta sua leguntur. At non sunt fortes, patientes, prudentes in aduersis: non est hoc munus Rhetoris, sed quod sciat persuadere. Et quanto altiore loco se deiectos intelligunt, eo ut mortales catti vehementius dolent ac lugent in fortuna sua, nihil ergo in his alienum à ratione, vel admiratione dignum. Id medicis, pictoribusque nobilibus, ac principibus accidisse video, non accidit pauperibus solisque Philosophis inter eos qui in precio habentur viris, nec illis etiam omnibus contingit ut mortem patienter ferant ac fortiter. Illi etiam ab hoc metu qui mortem fortuitam subeunt. Cæterum durum est, non timere imò etiam non lugere instantem mortem.

Dicis præterea optimum esse, patriæ bene consulere; omitto modò multa de quibus acturus sum post, id à te quæro tanquam Philosopho eoque præclari nominis: si vt maior redundet vtilitas atque generalior ò Socrates, cur non potius toti humano generi? si vt euentius bonum, cur non tibi soli? Dico sic ò Socrates: natura mihi videntur omnes agnati cognatique ac proximi; nam omnes sumus eodem genere nati; quid est hoc partiri Græcos à Barbaris? Seruos à liberis? Athenienses à Leontinis? quandoquidem omnes sumus homines, omnes humanitate digni, omnes Deorum cultores, nisi si qua gens impia sit, & omnes eodem sanguine procreati. Quinimo, nime fallunt quidam qui de natura scripsere, affirmant, omnes homines quod ad formam attingit vnum solum eundemque esse hominem, distingui ob materiam subiectam. Id illi, verumne an sit ignoro, palam iactant. Callicl. Verum Socrates qui patriam vnã incolunt, eisdem sacris vtuntur, eisdemque legibus; matrimonia iungunt, officiis se inuicem vincunt, beneficiis obligant, si vnus lædatur ea iniuria ad omnes peruenit. Iactura quoque persæpe communis est, nec existimato tot legumatores id solum non vidisse quod tu solus vides. Socrat. Imò quid voluerint legumatores nescio. Lycurgus dum hortatur Lacedæmonios ad arma, ad patriæ potentiam, vt Atheniensibus noceant, sintque incommodi hortatur. Idem facit Solon, Athenienses hortando contra reliquos: nam & vt infesti sint Lacedæmoniis suadet; vterque autem omnibus aliis. Cum ergo pugnantia præcipiant malè alter aut vterque consultit. Hinc orta tot mala, euersiones urbium, iniuriæ, miseræ, seruitus, res omnino execranda. Finge aliquem ex communibus omnium parentibus viuere, quomodo feret? perinde ac si pater filios inter se pugnantem, vt Oedipus Eteocle & Polynice.

Sed non viuere: an putas Deum vniuersi parentem non meliorem fore homine illo? Et æqua mente laturum tot opprobria quæ vnus in aliam iniuste congerit & mala quæ infert? Callicles. De parente non dicam, neque enim natura hoc voluit vt tam diu superesset, vt posteri illorum diuersas regiones incolerent, diuersis institutis viverent: Sed quod ad Deum attingit ipsemet aut auctor est huius quam tu vocas iniustitiam, vel

faltem

saltem exemplum exhibet. Et cum multa pro hoc ostendere possent, vno duntaxat euidenti erō contentus: Propter quid enim creavit seui is, seu Naturā eius vice, pulices, pediculus, cinnices, muscasque, quæ omnia sunt supplicia pauperum, quod neque mutare possunt vestes cum libet; nec domos; nec seruis vruntur: ac dimittit hoc malum est profus ac si nullum est. Cubiculis frigidis, lucis perfatis ætate degunt, lectos mutant, omnia nitent; vestes munda, seruis stabellis ita muscas exagitant vt persæpe cum vnam anxie querant domum alicuius experimenti causa non intendant. At si Deus hominum æqua conditione gauderet, hæc non generando peperisset labori; magnoque decori fuisset vniuerso huiusmodi non esse. Socr. Imò ô Callicles ob id videtur homines ad æqualitatem instituisse, ne talia perferrent. Callic. Nūquid, ô Socrates, siam oportuisset auxiliū non voluntatem vel iusticiam præbere: quandoquidem inæqualitas ipsa per se nobis dominetur ob ætatem, sexum, validitatem, robur, ingenium; fortunam quædam; æqualitatem nullus vquam populū vel inter suos ciues, quamuis paucos, seruare potuit. Vides Athenienses, quibus nulli fuisse magis æqualitatis studiosi, & tamen inter illos maxima est inæqualitas: opulenti, miseri, inquilini, ciues, ingenui, liberti, liberi, serui, oratores, elingues, potentes, abiecti, nec præter Senatam Quingentorum, quem etiam multi euitant ob inopiam, quique nullum emolumentum offerit, vlla dignitas aut magistratus sortitione eligitur. Itaque fatearis, mi Socrates, etiam Deum fuisse iniustus; vt beatis ac opulentis bene esset ex ipsa conditione quæ melior est, sed etiam vt quædam mala miseris necessario annexa forent & intoleranda. Socrates. Aperisti mihi vel non circumspecti decessi ô Callicles: Siquidem ordinem hanc nobilitatis velut in immortalibus esse voluit sine incommodo, ita & inter mortales etiam si incommodi quicquam adiungeretur. Ordo autem bonus est & ex Dei instituto, incommodum ex nostra conditione. At hoc incommodum leuius esse existimauit, quod ad alium sine Deo spectaret. Itaque iniustitiam Deum nunquam fauere confitear, vbi etiam iniustitia viget Deum multa ex propria liberalitate donasse non negauerim. Velut Solis & aquarum usum, fortitudinem, pulchritudinem, eloquentiam, gratiam, ordinem, sine quo neque decore adesse neque ad summum perueniri potest. Verum ista mittimus; maximum mihi videtur Rhetorum iniustitiam argumentum; vniuersæque damnandæ artis, quod ipsa ars ex illegitimis maximam partem argumentorum assumit: sic enim omnes illius magistri docent. Ab vili sumendum argumentum, à securitate, à facilitate, ab exemplo, ab affectu: ambitiosos conuentione, iratos vindictæ commemoratone, inanes spe incitando, inuidos docendo quo possit ille euerri, æmulos quo possit iudex antelate, improbos rapinatum viam patefaciendo: atque in his nulla recti aut equi cura erit: aut igitur singula ex his relinquere oportet, maximumque artis ob id partem, aut fateri non æquam esse vti seu indifferentem, imò om-

nino malam & iniustam. Callicles. Videris mihi locusta sine capreolis, ô Socrates, qui hinc atque illinc saltitas. Sed tamen & huic argumentō respondebo: Dico quod prius dixeram, artem neque malam neque iniustam profus dici posse, neque in probando Rhetorem debere vllam partem prætermittere, quæ ad probationem faciat, neque Oratorem quin in mediū adducat. Verum ea sola his auxiliis sunt fulcienda quæ vel iusta sunt, vel secundum leges vel honesta vel misericordia digna. Nam cum rationes veræ populū aut imperitos iudices non mouent, huiusmodi auxiliis vtitur, imò indigemus. At cum nesciamus an apud populū veræ rationes persuasuræ sint, neque sciamus an iudices periti sint quantum decet, propterea Rhetores ad maiorem securitatem etiam has probationes vbi que inculcant: Superflue si possint recta via concludere, perinque autem ad defendendam iniustam causam. Socrates. Admirabilis es ô Callicles: sed dic vnum; si veræ rationes probandi factum aliquod in quouis genere quatuor sunt: Iustum, Ex lege, Misericordia dignum, atque Honestum, vbi inuicem pugnent, vt plerumque accidere solet, cui innitetur orator, vt vir probus dici possit? Callicles. Recte concluderes si semper vni insistendum esset, nam vel reliqua essent superflua aut abiicienda. Nam si iustum præponi deberet, nec esset idem iustum quod secundum leges, neque quod misericordia dignum, neque honestum, cui vsui esse illa deberent quæ semper posthabenda essent: si idem essent: quid curandum, cum vno adeptō omnia adipisceremur? Cōstat igitur ô Socrates, aliud esse plerumque non tamen semper iustum, secundum leges; honestum, & misericordia dignum.

Aliquando tamen coeunt, vt nullam ansam habeat aduersarius. Quod & si diuersa sunt, non semper sequi idem oportet, sed quod est magis: atque in hoc probis & Rhetoris & Iudicis etiam magis elucet. Velut si hominem qui prouocauerit iratus occiderit: sit autem qui occidit vnicus patri filius, aut matri, vna ex parte lex occidendū iubet, altera; prouocatio lenit supplicium, ira, tum misericordia parentum, ista cum sint maiora legis imperio, seruabitur virum in lapidicina aliquot armis. Cōtra alius cui loco patris sunt plures filij, adactus spe potendæ pecuniæ interfecit mercatorem; hic legis seueritas plus potest causa misericordiæ; cum filiis se eripuerit, nec illis pepercerit vt sine labore viueret: Occidet hanc lex, filiis autem vt alantur prouidebit.

Socrat. Recte ais ô Callicles. Sed cur si quis patris causa spoliare hominem laudatur, si filiorum, qui magis subiecti, penas dat? Callicel. Ad priorem redivi dispersionem clam ô Socrates. Verum ego non laudari qui hominem ex vrbe hostili spoliare atque occiderit, nisi ille hostili animo in te feratur. Quia tamen illis temporibus vna sunt periculi plena, & ob bellum tunc insontes & imbelles male tractantur: & etiam ne in controuersiam cuncta vertantur, volunt licere quod haud licitum est.

Socrates. Atque tamen, etiam omnia de patri

patriæ commodis, legibus atque coniunctio-
ne concedantur, mihi esse patria non vide-
tur, ô Callicles. Call. Cur ita ô Socrates. Socr.
Quoniam video non eosdem manere, sed ve-
lut in flumine nunquam eandem esse aquam,
licet locus ac nomen maneat. Quid putas
fuisse de Atheniensibus? an credis Athenien-
ses hos, esse posteros eorum qui fuerunt tem-
pore belli Troiani: vel illorum qui tam fue-
re Athenienses nunc descendentes in vrbe
esse? Sed illi partim alio se contulerunt missi
in Colonias, alij captiui, alij exilio pulsi,
alij ob negociationes, alij filios per adule-
rium genitos parentibus creditis reliquerunt:
Ita qui nunc in vrbe habitant alij sunt descen-
dentes exulum aliarum ciuitatum, alij mi-
litum, alij ex seruis nati, alij & negociationi-
bus orti alienigenis, quidam etiam ex furtiua
Venere aduenarum geniti.

Quo fit vt non rectè quidam veteres iniu-
rias acceptas in eandem vrbe vindicauerint
multo post tempore. Velut illud Gylippi, ab
Atheniensibus pœnas exigendas Syracusis
quodd olim in Mityleneos, Melios, Sicyoneos-
que illi scruierint mirum in modum.

Sit ita: fuerintque crudeles: an iidem
sunt viri? non certè, nam vix duo ex illis su-
pererant, dum Lacon apud Siculos perorabat:
num quia eodem loco habitent? stultum sanè
homines qui in vrbe aliquam veniunt, de
criminibus ipsius vrbe veteribus teneri. Cum
nemo sit tam atrox vindex, etiam si filij sint
illi necati ab inimicis, qui vindictam exigat
ab eiusdem loci habitatoribus, vel quia ead-
em instituta seruent, vel quia eiusdem aris
vtantur, omnia hæc absurdissima.

Quid tandem quod illorum sint descenden-
tes & ex eadem agnatione cognationeque? At
hoc dixi inane & commentitium. An idèd
quod vnum sit ciuitas; & certè ita est; & in
vnum conspirat vt commodè viuat, ideo pu-
nienda est tanquam vnum sit? nequaquam,
nam modo magis in cæteris conueniunt ci-
ues inter se, quàm cum reliquarum vrbi-
um ciuibus, his ipsi institutis, moribus, consue-
tudinibus, sacris, legibus non tam conue-
niunt quam conuenire coguntur. His addas,
quod viri minima pars sunt ciuitatis si ad nu-
merum referantur, nam maxima ex mulieri-
bus plerisque constat: quæ & si virtutis sint
compotes, non tamen deliberationis illius
potuerunt esse participes, cum à legibus pro-
hibeantur. Et virorum etiam non vnum vo-
tum est, imò diuersa; vincitque deterior pars
paucis suffragiis, imò pæpè nec plures sunt
qui decernunt, sed vel audaciores vel perti-
naciores vel potentiores, vel quod in magi-
stratu contigerit esse, vel quod improbus ora-
tor nec ex ipsa vrbe oriundus suaserit: vt di-
xi de Gylippo, qui nostros ciues perdidit,
cum Nicolaus Syracusius quamuis duobus
egregiis filiis inuenibus ab Atheniensibus eo
bello orbatus eos seruandos consulisset. Et
Mitylenæorum excidij apud nos violentus
orator Cleo. an vero par est tot viros dare
pœnas vnius flagitio viri, aut etiam supino
errore? absit. Itaque cum iam terminos egressi
simus disputationis, par est vt concludamus
non vnam rem, & eandem esse patriam; sicut
nec nauim quæ nunc est, eam esse, quæ Argos

olim Heroas vexit: cum nullæ illius tabulæ
nunc supersint, non clauis, non aliud quic-
quam; sed nominis continuatione in mortali
re perpetuitatem, in aliena quod esset eadem
incorrupta, tanquam sit superstes, mentitos
esse homines.

Quid ergo aliud est hoc ciuitatis nomen,
hæc multitudo, quàm factio quædam humani
generis? Quæ cum esset iniuncta ad mutuuum
auxilium & ad commoda singulorum qui in ea
essent, deducta est ad incommoda aliorum &
ad dominationem.

Nam pari modo & in ipsis vrbebus vigent
aliæ minus amplæ factiones: popularium con-
tra optimates, tenuium contra locupletes, ar-
tificum contra nobiles, urbanorum contra ru-
sticos. Denique etiam eorum qui vni vel al-
teri adhærent. Si ergo bonum esse præstat &
vtilem, omnibus hominibus, modò hi cæteris
non sint infesti, bonum & vtile esse conue-
nit: Si proprio commodo consulendum, tibi
tuisque fratribus, parentibus, posteris atque
amicis duntaxat benefacies: Ita in nullo nu-
mero hoc patriæ nomen erit. Call. Vera esse
reor quæ dicis ô Socrates, si de bono viro sim-
pliciter sermo habeatur, sed aliud est vir bo-
nus, aliud ciuis bonus.

Nam cum ciuem bonum dico, eum intel-
ligo qui omni suo studio ac coram iurauerit
in commoda illius facietatis, atque ob id ad
illa tenetur iuramenti vi & sodalitatibus vt di-
cunt. Verùm si bonus simul vir & ciuis esse
volet, commodis omnium bonorum studebit:
modò boni illi ciuitati non sint inimici.
Quodd etiam si sit erga illos in priuatis officiis,
bonus erit ac iustus, in publica inimicus: ali-
se eximat è ciuium numero & vt deus quis-
piam aut fera solus viuat.

Quodd vero dicis de aliis factionibus, rectè
reprehendis; hæ enim neque bonorum sunt
ciuium neque hominum, sed improborum &
proditorum. Et qui ad illas etiam conueniunt,
non sine culpa sunt.

Sed neque bonus ciuis est qui iniusta sua-
det ciuitati, quamuis vtilia; quoniam in iura-
mento intelligitur vt aduersus decreta natu-
ræ non faciat nisi coactus. Est autem natura-
le homini benefacere, vt etiam cæterorum
animalium.

Nam quæcunque amamus his benefaci-
mus naturaliter; amamus autem homines om-
nes quia pulchri videntur: pulchri autem vi-
dentur quia similes: ita Equus equo viso
gaudet, Bos boue, Onis oue, Leo etiam
leone.

Socrat. Sed tamen magis amamus mu-
lieres quam viros, etsi vir viro similior sit
quàm femina. Call. Ita; illud non est natu-
rale ex origine, sed finis causa. Vt enim ge-
nus conseruaretur, concubitus erat necessa-
rius: at concubitus cum muliere sit, non cum
viro, idèd cum concubitus alliciat amor,
conuenit vt finis gratia mulieres magis ama-
remus quam viros. Quamuis viri si nudi in-
spiciantur longè sint pulchriores. Ob id pi-
ctores & scultores viros nudos libenter fa-
ciunt, mulieres autem vestibus ornantur. Sunt
enim in viris omnia rectora, maiore cū pro-
portione, & magis expressa. Mulieribus genua
inter se colliduntur, carnes laxæ, crura & coxæ
breuiore

breuiore quam par sit, nates & mammae crassiores, venter latior etiam si virgo sit. Quocirca Tyrreni & Sybaritæ & Tarentini male faciabant pueros cum puellis nudos exponendo, nam cum forma adsit venustior, nec concumbendi modus, in nefariam venerem prorunt. Sed si paululum considerarent, non quæ extra est, curjam solam, sed quæ intus continentur: puellarum quidem corpora & concubitum maximo emerent, puerorum ne maximo precio sollicitati inirent. Sed & est maius in mulieribus quam pueris cum viris similitudinis argumentum. Soc. Quod? Cal. Virtus siquidem. Socr. Nunquam fatebor ô Calicles virtutem in femina esse. Cal. Cur? Socr. Quoniam femina est vir imperfectus, multumque ab illius dignitate remotus: cumque vix in viro nisi philosophia imbuta virtus adsit, quomodo vis ut in muliere? Cal. Nugæ! velut in viro virtutes sunt absolutæ, ita in muliere minus sunt perfectæ. Socr. In quibus dicas, & quæ nam virtutes? Cal. Fortitudinis primum, ut ab eo exordiar quod magis alienum est à natura muliebri, quale experimentum dedit Penthesilea? quæ parum absuit quin Græcorum naues apud Troiam exureret. Qualis Artemisia annis ab hinc circiter quinquaginta, fortitudine, pietate, prudentiâque insigni? Et Semiramis Nini vxor quam amplum imperium rexit prudentia, quantum auxit fortitudine? Et Penelopes quanta fuit continentia? Referunt etiam in Italia quandam mulierem Lucretiam nomine quod stuprum passa sit à regis filio semetipsam occidisse, cum vir hortaretur ut viueret. Quid de Armoriz Gelonis filiz fide ac fortitudine? Sapphonis sapientia? Pudoris quantam rationem habuit Polyzena dum caderet, & pudicitiz Hippo iam paucis ante annis extincta? Quid plura? nonne sapientissimi legumlatores curam rei familiaris mulieribus delegarunt? Est mulier comis, prudens, pudica, fortis, verecunda, fidelis, pia, iusta, parca, prouida, misericors, grata, læta, continens, temperata: & licet in plerisque inferior viro, in quibusdam tamen etiam præstantior. Ergo pro hac pugnabimus potius quam pro Republica. Soc. Etsi femina virtute polleat non tamen similior erit alteri viro, cum femina sit præstantior. Calicles. Vera dicis ô Socrates, sed femina quæ virtute præcellunt frequentiores sunt viris ac multo plures, adeo ut omnes ferme sint participes mansuetudinis, misericordiz, cuiusdamque peculiaris prudentiz, quæ & si non tanta sit quanta virorum, domui tamen tractandæ est accommodatior. Soc. Ergo neque orator quod bonum est Reipub. consulere neque ut video quenquam ad virtutem hortabitur, quæ non sit illi utilis. Cal. Non id dico ô Socr. sed inspicere oportet quam bene instituta sit ipsa Reipub. Soc. Quomodo? Cal. Ut Deorum potius quam hominum sit domicilium. Soc. Quid ais? Cal. vera dico. Socr. Quomodo ut sint leges optimæ atque illæ seruentur. Defensorem autem populum instituere oportet atque etiam peculiarem quandam magistratum qui eis præsit, nam si solus is defensor sit, aut succumbent hi, legesque contemnentur, aut si vincant & superiores

illi sint, Reipub. occupare poterunt, ut in Italia contigit quibusdam, qui legibus à ciuitate nostra acceptis præfuerunt. Quapropter oportet leges esse æquas admodum, & populo inesse quendam sensum Dei ad illas seruandas illarumque voluntatem potius etiam quam verba: & ut Iudices optimi quique sint & incorrupti, ipsi verò ciues assueti parere legibus, & ab initio illarum amore fragrare: quod fiet si societatis non pœniteat, sed adeo bene temperata sit ratio bonorum magistratum, opam, tum muniorem, laboris, & tributorum, res bellica, agrorum cultus, vxoria coniunctio, patriæque potestas & in seruos dominium, conuiuia ac festa, viuendique mos, ut se superiores ob hæc omnia cæteris mortalibus existiment. Deinde ut ab initio quædam bona fortuna affulgeat, ut tandiu semel sine offensa cohabitent, ut etiã sine externo bello nulla seditione inter se laborent. Id scilicet fiet in trecentis annis vel etiam ducentis, in totidem enim populus affuescet legibus. Quod si non bene fuerint neque æquales, bello externo, ut nostra ciuitas & Lacones, quicquid habent irarum inter se in miseros effundunt hostes. Sed non est bene instituta Reipub. quæ nisi bello teneatur externo, non diu potest sine seditione manere. Nam huiusmodi ciuitatibus accidit ut quanto feliciores sunt magis erumpant seditiones, & ita aucta potentia fiant inferiores, quando feliciores esse deberent. Et ideo leges ciuitatis ad pacem potius quam ad bellum debent esse comparatæ, aliter semper illas necesse est labore grauibus infortunis, velut etiam ut audio apud barbaros Carthaginenses in Africa & Romanis in Italia. Hæ igitur quatuor vrbes etiam ad imperium vniuersi peruenirent, felices esse non possent, imò nec tum retinere libertatem, quod leges illarum prauæ sint, sed ciues belli tempore iras vrbes in alias ciuitates effundunt. Quare necesse est huiusmodi ciues esse iniustos & seruos, & immania patrare facinora. Iuuat autem multum ut seditio non procedat, ne quis ciuis ferat omnino arma, nec comitatum ducat domesticum, sed hæc omnia solorum sint magistratum. Ut verò armis care honestè possint, imò quasi necesse id illis sit, vestis longa vel à pueris admodum & laticis manicis in vsu sit. Sic enim velatur corpus & arma nimis dedecet. Cum ergo Reipublica legibus ad tempus pacis potuerit bene coalescere, idque fiat si virtutibus maxima gloria honorum, dignitatumque præmia statuatur: idcirca necesse est etiam vsum adesse statuarum, & ordinum, & sepulchrorum & ornatus in vestitu & similibus: nam pœnz & si graues necessariae sint violatoribus legum, odia tamen inter ciues pariunt: potiusque sunt ad tollendas seditiones quam concordiam augendam: nos autem cum vtroque indigemus, concordia tamen per se sufficere potest ad retinendam non solum ciuitatem, sed imperio amplificandam, quies autem vix retinere potest ciues. In tali ergo Republica melius existimabunt ciues benefacere patriæ quam sibi: imò etiam melius erit quod famam & gloriam quam tota vrbs potest præstare patriæ benefacendo, si tibi

aut aliis benefeceris, non consequi posse speras. Quare & si immortalitatis animorum nulla esset spes, imo magis etiam si non adesset, multi ad benefaciendum patriæ incitabuntur, sed tamen spem illam retinere bonura fuerit. Similiter & si Deos nec testes bonorum operum habituros credamus, neque adiutores, sed

Nec curare Deum credis mortalia quenquam.

Quod tamen religione summopere cauendum est: Etsi etiam destinamur, velut illi qui animo efferato sunt & audaci, timore aut poenitentia quæ ex conscientia scelerum gigni solet; ac etiam ratione illa optimè à nostro Gorgia adducta, cur flagitia semper tandem hominem verè reddant infelicem & calamitosum: nihilominus hoc vno auxilio & ciuitatù concordia & amor virtutis in precio maximo haberi poterunt, atq; perpetuo (quod ad humanas artinet) res retineri. Soc. Quinque igitur modis, vt video, homines virtutum cultores ac boni, etiam suppliciorum omisso metu, esse possunt. Cal. Equidem. Atque ita Orator bonus in huiusmodi ciuitate libenter audietur atque utilis erit, hortando ciues ad publicam potius vtilitatem quam ad priuatam, quoniam & in publica singulorum vtilitas etiam magis quam si quis sibi soli consulat habetur. quis ergo non malit ambas quam vnã per se solam: Easque cum decore quam solã cum dedecore? At si bonus orator in male instituta fuerit Republica, dum ad virtutem & concordiam ciues hortatur, boni quidem fient meliores ac magis incauti, atque ita maior potentia improbis ciuibus relinquetur & in bonos ipsos magis grassabuntur iniurij, vt magis expositos illorum violentiæ atque fraudibus. Itaque nescio quantum tuis istis adhortationibus boni afferas huic vrbi aut quantũ profeceris, videntur enim mihi indies ô Socrates deteriores isti nostri ciues fieri: nam turpiter sequuntur alienas opes, vt nuper dum Syracusios ob solam prædam inuaserunt, sed in scælici sydere ac quasi aduersus Deos: vt penè vrbs nostra hoc aduerso bello conciderit, vt præter atrocem animũ & sceleratas actiones etiam non leue infortunium vrbs consequatur. Idque vt video, contingit bifariã, primum, quod non est suadenda virtus in ciuitate malis legibus instituta. Quod si leges sint bonæ, more tamen diutino deprauatæ, aliquo magno præsidio sunt restitendæ: velut potentia, religione, efficaci ratione, gloriæ spe, quib. omnib. cum tu destituaris meritò dixerim (neque tamen mihi irascaris ô bone) tuas has disputationes ad gloriã tibi comparandam potius esse quam ad ciuitatis vllum commodum. Soc. Ego tamen bono animo hæc feci semper, sed quomodo videam res labi in deterius, non habeo quod dicam nisi illud tritum: Non sèper sagittator collimat, verũ, ô generose, postquã adeo videris valere arte oratoria, dic quæso quib. nã in præceptis maximè illa consistet. Cal. In quatuor maximè quouis in genere sit: seu demonstratiuo, seu deliberatiuo, seu iudiciali. Soc. Hui tam paucis? dicas quæso. Cal. Amplificatione probationum, coniectura ad probationem deducenda, Ancipiti in tuã sententiam trahendo, & connexu. Qualia sunt, nostri rei seu actoris virtus, nobilitas, fortuna aduersa, calamitates, exemplum, amicitia &

Tom. I.

fauor bonorum, simplicitas, religio, atque huiusmodi: contrã aduersariorum contumacia, violentia, doli, crudelitas, odium, factio atque huiusmodi. Soc. At si tam paucæ sunt, quare est quod ipsa ars singulis ætatibus tantũ accipiat incrementi? nam quæ dicit, singulis etiam sine fermè mihi videntur esse perspicua & cognita, at videmus quantum præstet Cleon Antiphonti, Isocrates Cleoni, Lysias Isocrati: & nunc Isæus iuuenis quidam vt audio magnã spem de se suis iniitiis affert. Vidi orationes quasdam Periclis, quanto meliores videntur quam Themistoclis, & tamen ille sua ætate in precio maximo habitus est; fuitq; Themistocles paulo antiquior Pericle, nunc verò Lycon dedignaretur oratione Periclis vt. Gor. ô Soc. hæc non sunt incrementa artis, sed quod orationes cum persuadere debeant, oportet vt sint moribus hominum accommodatæ. At mores hominũ in dies fiunt delicatiores, ideo & orationes delicatiores requirunt. non quod in antiquis neruus aut roboris aut acuminis aliquid desideretur, siquidem homines iidẽ fuere semper. Indicio sunt Charonẽ Cataniẽsis De Rep. libelli, qui quanquã antiqui, nemo tamẽ vel elegãtia æquare potest. Et nisi nimis arctũ argumento essent, siquidẽ de falsis testibus, idẽ summus orator & legislator haberi posset. Sed & idem discrimen inter oratores eiusdẽ ætatis veluti nostræ, videre potes: nã quæ oratio apud Lacones persuadere si habeatur ad nostros ciues ridebitur: & nostra si ad Lacones habeatur, totum audire non sustinebunt sed reiciẽt. Cum ergo solũ nitore quodam & politia differant, non est vt ars aucta dici possit. Soc. Sed quidnam est in oratore summũ? Gor. Imo quæ? Soc. Vel quot Gor. Duo. Soc. Quæ nã sunt illa? Gor. vt quæ aduersum te est in tuam partẽ trahas, & quod argumentum contra te probet vt iudices deterreat, id elidas. Soc. Non intelligo. Gor. Dicam. Si quis vt commiserationẽ moueat, potentiẽ aduersarij meminerit, forsã metu magis mouebit iudices ad nocendũ reo, quã ad commiserationẽ inclinabit. Ostendit autẽ orator illis maiorem esse laudẽ quod aduersus potentem liberauerint infontem ex gratia quã consequentur ab omnibus bonis: deniq; postquam illam adeo extenuabit vt contra miserũ plurimũ posse videatur: accusatorẽ ipsũ apud nobiles nullo esse in precio, sed eum alios metuere, à nemine metui. Quod verò aduersum te est, velut quod is quem reum agis, publicis dignitatibus ac magistratib. functus sit: ab eo argumentum capies si aliquid nunquã boni fecit mercedẽ accepisse, tanto plus peccasse exẽplo, & eo magis fuisse ingratum. Soc. Sed si modo artem aliquã esset vis Rhetoricam, non video sub quo genere artiũ sit collocanda. Nã Geometria est de mensuris, Arithmetica de numeris, Medici de humanis corporibus, hisq; egris: cum verò fabrilis de ligno aut metallo, & stannaria de lapidibus aut ære vel ligno. Callicl. ô Socrat. non est Rhetorica vt vlla harum certi generis, sed communis; velut etiam Grammatica & Dialectica: hæ tamẽ sunt artes & præclaræ. Soc. Si communis esset ars Rhetorica, aliis seruiret artibus, vt dixisti de Dialectica & Grammatica: At Rhetorica solis ciuilibus actionibus commoda est. Quid enim Geometricæ aut Arithmeticæ, cum Rhetoricæ?

K K, k

Calli

Callicles. At hoc mihi ô Socrat. reuocauit in mentem quod de Geometrica & Arithmetica equalitate heri dicebas, forsan proportioné seu rationem intelligebas, alia enim & alia est, vt etiam Musica, at æqualitas mihi omnibus & communis & vna videtur. Porrò quod dicis Rhetoricâ non prodesse artibus quibuscunque, non ea ratione communem illâ appello, sed quod omnibus vtatur. Grammatica igitur omnibus artibus vtilis est, velut & Dialectica, non tamen iis vtitur: Rhetorica vtitur quidem ad probationes, non tamen (& si aliter quidam sentiūt) ipsis vtilis est. Soc. Æqualitatem intelligo non simpliciter neque ipsam proportionem: sed velut dicimus æqualia esse septem ac septē, hoc non negabis? Calicl. Nequaquam: & rursum rationem decem ad quinque & duo ad vnum. Ita, vt dominus suo seruo imperat, ita Rex suo satrapæ: & vt Rex dominatur in satrapem, ita priuatus seruo: ecce æqualitatem aliam Geometricam, quæ nõ est proportio sed in proportionem æqualiter: sicut Arithmetica, est simpliciter hominum eiusdē classis vt ita dicam inter se. Calicles: Intelligo: Sed est ne alia præter has? Socrat. Est. Musica scilicet, quæ est concordie vniuersi cuiusque cum sua vxore vel filiis aut fratribus: neque enim inter virum & vxorem est simplex æqualitas; nam vir pluris est quam mulier: neque dominatur alter alteri, hoc enim pertinet ad heros cum seruis, sed concordie ratio. Ita enim se habet Rex ad suam vxorem vt potens vir ad suam: & popularis & rusticus ad suas vxores, estque concinna æqualitas concordie. Sic inter sex tria ac duo, sic inter sexaginta triginta ac viginti: sic in acutis & in grauius. Quid tibi videtur ô Callicles? Vera sane existimo, sed longius petita, atque similia his qui de Republica disputant, & res narrant nimis procul à condendis legibus vel ab administranda ciuitate: adeo vt quanquam sint egregij philosophi, existimem tamen villulam illos biennio cum suis subtilibus rationibus in pare contineri non posse: Vel leges etiam condere quibus ab vno etiam sagaci viro regi queant. Socrates: An tu ô Callicles credis leges nostras (puto enim intellexisse de eis) bonas esse? Calicles: Minime, imò omnibus deteriores; quas tu sedens ad focum hyeme credo excogitasti. At quando videres populum furentem, Magistratus tyrannicos, locupletum auaritiam & ambitionem, militum superbiam, quosdam contumaces, alios qui nil aliud quærerent quam seditionem, credo hiscere nil sciens quid facturus esses. Socrat. Doce ergo me, mi Gorgia, bonas leges condere. Gorg. Vix fieri potest vt vllæ leges sint bonæ; tot enim obstant. Socr. Quæ? Gorg. Sine numero, sed tamen enumerabo præcipua. Socr. Quenam, dic quæso. Gorg. Quatuor in condendo, vnum in retinendo. Atque in retinendo, plurimum facit auctoritas: vnde Lycurgus & Numa Pompilius, vt audio, tamen Minos vt acceptas à Deo: Solon arrogantibus, cum nec minus meatiretur, quasi diuinis à se prolatas pollicitus est seruauit prosperam felicitatem, cum nulli sint Atheniensibus inferiores. Itaque hoc nomine vel alio quouis commendanda sunt populo, vt illi sint chariores, atque præcipuum quandam magistratum constituere oportet

qui illas perpetuo tueatur. Sitque is summus, nec nisi populum ipsum habeat superiorem. Quod vero ad condendas leges attinet, cum alia sint priuatorum quidem facile est reddere iustas, sunt enim contentæ in duodecim Tabulis, velut quod in hæreditate frater patruo, filius fratri, agnati cognatis sint præferendi: Et si in his aliquid etiam iniustum videatur consuetudo emollit. Quod verò in his difficillimum est, est ne fraus committatur gratia, muneribus, alterius odio atque inuidia. Nos habemus hic senatum Areopagitarum, sapientia & integritate toto orbe terrarum celeberrimum, quod in illum non legantur nisi homines longo vsu probatissimi. Sed & suffragia occulta esse oportet, vt Dij videant pro quibus feruntur, & contra non illi scire possint. Omnino enim cum confusa fuerint, ne Oedippus quidem diuinare posset. Sed & loco solitario Iudices habitabunt, & ad illos sub elementorum nomine controuersia, propriis accusatorum & reorum suppressis deferentur. Demum quod plurimum prodesse, vt leges & tractationes sint obscurissimæ, variæ atque multiplices, cum enim intellectu difficiles fuerint fraudem excogitare non licebit. Semper enim fraudem præcedit cognitio & tractatio: indicio est quod neque magistratus quicquã vident ab initio, nec serui nec ministri nisi cum mores eorum cum quibus agunt, & leges & res quas tractant, plenè cognouerint. Vbi ergo inuoluta sit huiusmodi ratio atque difficilis, primùm ad intelligendum plurimum exigitur temporis, longè plus ad excogitandum dolum; semper sunt cum metu, interim Magistratus tempus nisi omnino longum fuerit præterlabitur. Si ab initio in seius tentauerit, statim vt temerarius & legum violator accusabitur. Quamobrem quæ electionem magistratum, longis ambagibus inuoluēt Respublicæ, diu sine detrimento & seditione eâ exercere poterunt. Similiter in proferendis sententiis tot scribantur quot sunt Iudices, suppresso nomine auctorum, omnesq; suffragiis latis probentur aut damnentur; quæ plura tulerit ea potior sit. Alia difficultas est circa arbitrium Iudicum quo possunt vni fauere, alteri obesse; inde iniuriæ & odia inter ciues oriuntur. Et vnus hominis causa per sæpe odimus totam urbem; ita vnus viri contēplatione amamus. Lacedæmonij ob Pindarū Thebis inimicissimis pepercunt. At sic quid est certè inimitabilis seu ad sententiarū grauitatem, seu ad verborum electionem atq; constructionem perelegatē & prolixam, tum ordinem respicias. Quis etiam non cupiat se esse Græcū, vt Homerum in suo fonte legat? Semper fuere eruntque homines tam claris monumentis, vt prouincias suas illustrent, cupiantque cæteri mortales illic esse oriundos vbi illi nati sint. In vnus iudicis improbitate exosam totam vnâ ciuitatem habebimus. Ipsaque ciuitas ad seditionem mouebitur. Ergo hæc est prima difficultas.

Secunda est quoniam quæ minima sunt tractu temporum in maximam molem crescunt, tuncque postulant emendari: cum non possint consuetis legibus nouas requirunt, in huiusmodi mutatione legum sæpe periclitatur ciuitas. Velur enim Solis motus non ad annulum definiti potest, sed videmus aliquid esse ultra dies trecentos sexaginta quinque,

tye, quod collectum in aliquot annis diem efficiet, inde duos dies ac tres, atque phané habet annum: Et quamvis ex horum collectione adhuc corrigatur annus, aderit aliquid residui, aut deficiet aliquid rursus, ex quo ordo anni adhuc murabit; sic in quibuslibet legibus quantumcumque bene constitutis aliquid prætermittitur: aut additum esse necesse est, quo civitatis status saltem post longa tempora mutetur, aut magis firmetur, aut tenuiores, aut semina discordiæ seruentur aut pullulent. Tertia est controuersiarum macula, nam necesse est controuersias esse quæ iudiciis etiam si iustissimis dirimantur, manent tamen odia inter ciues, quæ mille modis aluntur, augentur, excitantur, renouantur, & duplicantur; quibus tandem ciuitas ad seditionem peruenit. Extremum malorum est repugnantia ipsa in rebus: velut primo in re vxoria; vna vxor facit vt bello non sufficiant ciues, plures concordiam ciuitatis dirimant. Diuortium destruit filios, necessitas coniunctionis parit iurgia, adulteria, vitam infelicem vtrique parti. Si milites in honore habeamus, iusticiam seruare non poterimus: si seruare voluerimus iusticiam milites minus acres & feroces habebimus. Si seuerè flagitia vindicare voluerimus, parentes plebemus innocentes, at quantum mali ex hoc sequatur quis non videt, cum, vt diximus, vnus viri gratia aut odio vniuersam prouinciam omnes homines eodem affectu prosequantur? præterea iniustum est infortes plecti: at si non puniemus iustitia non seruabitur. Præterea in referenda gratia his qui bene se gesserunt, cum multi postmodum petant odia in ordines insurgunt, posteriorum sunt potentes atque superbi: si non referamus, quis gratis ardua aggredietur? Si religionem vbique præesse voluerimus, otiosis videbuntur gnaui parere: si aliquid ei prætulerimus, quodcumque fuerit, populus non poterit in concordia contineri. Deinde difficultum est multitudinem habere bene paratam ad bellum & ad pacem: Nam ad bellum, ferrox vt sit, importuna ac quasi stulta, præterea rapax, sæua, iniusta; ad pacem omnia contraria ratione, ac ciuitates vtroque indigent & pace & bello, aut ergo milites nunquam reuocare domum oporteret, quod fieri nequit: aut milite semper conductio vti, quod vt est infidum & grate, ita vrbes ad extremam inopiam agit. Propterea bene consultum fuerit, si qua vrbs eo situ munita sit vt nullo modo possit expugnari. id continget si in palude ampla exedificata sit, hi enim poterunt solis pacis artibus studere, bellum procul & per alienos maximè dnces gerere. Eaque vrbs si bene instituta fuerit, cum vinci non possit, possit vincere, sola diu quiete dominationem etiam, nõ solum libertatem tueri potest. In huiusmodi vrbe sola præstabit secundum virtutem viuere & Reipub. potius quam propriis commodis studere, hæcque sola diuturna esse potest. Quamobrem chimæram Philosophi quidam querere videntur, qui hoc nescientes conantur suis figmentis argutiisque obscuris docere modum bene constituendi Remp. cum nullus omnino sit nisi adeo situ munita sit natura vt in palude vel magno monte, vel arte, velut de Babylone re-

Tom. I.

ferunt, vt prorsus ab omni hostili iniuria nẽ dum oppugnatione tutã sit. Soc. Erudiuisti me õ Gorgia, hac in re; sed postquam tot tantum de ciuitate ciuibufque dixisti; vellem intelligere quid sit ciuis, & vtrum illius solius commodo orator consulere debeat? Gorg. Ciuem dico, quem alij ciuem faciunt ac esse volunt. Velut ouem quam ouium grex recipit agnoscitque vt sociam, nec in vilo ab eis discrepantem. Est autem qui & imperare & parere cæteris potest, nam qui solum parere, feruus est; qui solum imperare, rex aut tyrannus. Ciuis autẽ bonus, qui sic imperare ac parere potest vt vita cum virtute trahatur? Omnium autem saluti non ciuium solum consulere debet, vt etiam medicus, non carnibus & ossibus ac neruis prospicere, sed & vnguibus, & capillis: nam inquilini & serui homines & ipsi sunt & ad firmamentum primam Reipublicæ, deinde commodum, demum etiam illius ornatum constituti. Ostendet autem orator in exhortatione ad virtutem, animorum nostrorum immortalitatem, illamque inculcabit sine exceptione aut controuersia, nõ morte philosophorum qui vt sapientes videantur aut illam iustulerunt, aut de illa visi sunt dubitare. At quorsum? cum hæc mali sint exempli, & cum hoc falsa aut incerta. Experiõ enim in me cum annum sim iam natus nonagesimum septimum, õ Socrates, eas ihgenij ac prudentiæ vites, vt iudiciõ totius ciuitatis meæ quæ huc legatum me misit in re maximi periculi, vt si animus à corpore pendeat eas habere non possis: ad quod alludit Homerus, dicens:

Ilum iam exegisse hominum tria secula fama est.

Et tamen eum inducit perorantem suauissimè:

his verbis:

*Ἦν δὲ Νέστωρ
Ἡ δὲ τῆς ἀριστείας ἀρχὴ Πυλίου ἀρχαῖος:
Τὸ ἄνδρ' ἡλιόθεν μύθηται ἠλιόθεν εἶναι αἰδῆ.*

Quod est:

*Post hos assurgit Pylium dux ille disertus,
Nestor: cuius ab ore fluit vox mellis liquenti
Dulcior.*

Socrát. Sed caue õ Gorgia ne fallaris, nam priora dixit in Odyssæa, cum hæc scripserit tertio Iliados. Itaque potuit esse eloquens in iuuenta, cum nõndum iam esset confectus senio. Gorg. Minimè õ Socrates, nam quam tulit de Nestoris senectute sententiam in quarto Odyssææ, antea etiam tulerat in primo Iliados, vt ante illud de eloquentia omnino scriptum sit. Socrates: Placet audisse, & ego in me videor experiri idem. Quinimo etiam sim iam prope septuagesimum annum, animus ad Poësim fertur. Sed dic vnũ si libet: optimus ille orator quem tu singis, dico exempli gratia, tum ipse si tyrannus leges ferat, an pro illo perorabis, iam constituto Reipublicæ statu sub tyrannidis specie, seu imperet tyrannus, seu pauci tyranni, seu populus ipse sit tyrannicus; an contra illum? Gorgias. Non sãt intelligo õ Socrates? Socrát. Hoc volo dicere, an orator hic bonus magis curabit Decorum voluntatem; & vt sit probus, perorabitque contra ty-

KKk 2 rarnidem;

rannidem; an potius fungetur boni civis persona: scilicet statum presentem Reipublice cuius ipse est civis, confirmet augeatque eum atque exornet? Gorg. Intellego modò ò Socrates. Sed an est in facultate oratoris efferere tyrannidem? Socrat. Multiplex interrogatio ò Gorgia; nam primum aliud est de populi tyrannide, vel paucorum, vel unius. Et unius prudentiæ efficacis quique auctoritatem habeat, aut contra abiecti, stulti, spem. Est etiam aliud mutare tyrannidem, quam efferere. Mutare quidem animum tyranno licet, ac facilius, quam paucorum aut populi. Gorg. Sed non est mihi sermo de mutatione, verum de euctione. Soc. Quis tractes, ò Gorgia: sed postquã video te quæ scis libere me docere, dicam & ego quid de hoc sentiam. Magnum negocium est, ò amice, incertum contra tot armatos procedere, & sola oratione tyrannum stipatoribus atque militibus, custodiis, arcibusque cum tot periculis cum tot sequacibus spoliare. Propterea observare oportet in hoc Deorum nutum, qui si aspirant, conficere opus potest, iuxta Homericum illud,

Ἄνδρ' ἄνδρ' ὄψ' ἔτι κρηρὸν φέρων τὴν κόρυ' ἰλάων. i.

At hunc hinc verumque ferens, atque impetum videt. Seu illud potius Pindaricum:

Ὀὐδ' ἄνδρ' ἄνδρ' ὄψ' ἔτι κρηρὸν φέρων τὴν κόρυ' ἰλάων.

Ὀὐδ' ἄνδρ' ἄνδρ' ὄψ' ἔτι κρηρὸν φέρων τὴν κόρυ' ἰλάων.

Offendens Deum principium, rellam juvenire vitam propter est, seu facile. Quin etiam illud dici solet, ἔργ' ἔργ'. Sequere Deum. Quin etiam seu fato quodam seu ratione occultiore anxios & talia querentes ac de se sollicitos facile opprimere licet, seu urgente Demone aliquo, seu ex levitate ingenij nata occasione: nam Hipparcho Pisistrati filio non parum nocuit in vulgus emanasse quod per somnum audierat videturque. Viderat enim multis antea diebus quam occideretur, aspergi à Venere sanguine ex phiala sumpto: vnde ab amatoribus occisus est, Harmodio & Aristogitone; audieratque pridie quod & retulit.

Intellectanda leo solentis, solentis animo agere.

Nemo viris pœna iniustam impendit.

Proximum ergo Deorum exploratæ voluntati, inopia consilij tyranni aut tyrannorum. Post vero est vita, robur amicique illorum, quæ omnia si labant, oratori consilium præbent, animos augent. Demum illud est summum præsidium, ut bonos illis amicissimos esse ostendas, levisque factis ut placeant tyrannis, donec inclinata in illos populi voluntate & fortitudine & consilio tyrannidem evertant. Gorgia: Hoc in statu rerum quam officia præstabit orator? Socr. Tria, vel ad summum quatuor. Primum, ut bonos tyranno conciliet, illius fautores in suspensionem adducat: Secundum, ut eisdem bonis strenuissimæ viri populi fautores alliciat, atque id ita, ut tyranni existimant placere eos populo quia sibi placeant. Demum ut in ipso agendarum rerum tumultu populum confirmet. Et ne prociros videatur, iniquam ad impellibus arceat: nam ab armatis fautores coniatorum retraxisse exitio multis sunt recordantibus sublatam dominationem, occisum tyrannum, iniuriasque ac periculum potius quam se cre-

ptos eorum beneficio. Huius autem prudentis oratoris ut tuta sunt facta, ita pauca exempla: audiui tamen in Italia quendam Brutium cum se stultum simulasset, & consilio Apollinis usus esset, exegisse tyrannum sine cæde, & apud populum primas partes obtinuisse. Est & alius modus, præceptis atque periculosus; sed cuius plura fuerint exempla; eruntque, ut orator suadeat forti viro necem tyranni maxime, si vel is sit gloriæ cupidior, vel Reip. amator, aut offensam aliquam peressus fuerit. Gorg. Sed vnde nam argumenta ad suadendum tam periculosum factum summet? Soc. A te potius par esset ut discerem. Gorg. Non habeo ego in mea Rhetorica huiusmodi argumenti præcepta, à philosophis condiscere oportet. Soc. Quin ergo non audisti à tuo Empedocle? Gorg. Nihil tale per loquem, nondum enim senex erat cum ego illum audiui, nec de fornace cogitabat. Sed audire libet argumenta in hoc deliberatio genere, fiet enim ut in his qui exercentur, ut vbi hoc superaro edoctus fuero reliqua omnia vincam. Soc. Mos geratur: A gloriæ studio sumere oportet argumentum, ab ipsa virtute, propter quam formidare mortem nõ debetis, à vitæ huius breuitate & famæ perpetuitate, ab amore patriæ, ab odio factorum tyrannidisque neque enim minus tyranni factis crudelibus, violentis, rapacibus execranda sunt & immania quæ sunt ab illius proceribus, magistratibus, militibus, stipatoribus, iudicibus aulicis, sordidaque caterua vitiorum & luxuriæ ministra, tum amicis illius fautoribus ac defensoribus; à misericordia innocentium & calamitosorum, ab ingruente tibi tuisque omnibus, etiam secus periculo atque iura à bonorum oppressione, ab immerentium præmiis, ornamentis, potentia; Deorum denique auxilio, tum præmiis post mortem. Atque inter hæc connumeranda sunt exempla quæ nulla ætate unquam defuerunt deeruntve. illud inculcando, illi ni omnino perisissent & crudeliter perisissent, nunc nullo modo viverent. at ob egregia facta nunc gloriosi viunt, velut Zeno, insignis moræ Phalaridis tyranni Agrigentinum, torque alij. Gorg. Nimis ardua hæc sunt incæpta, ac non nisi desipientium, ut video, atque insanorum. Ego quamquam hac ætate sum qualem tibi dixi, nec unquam talia sum meditatus, nec cuiquam consilium ad hoc dedi dedimus; tu tibi hæc in causa solus sapias cum hac tua gloria; ego quam diu vixero & vnus & innocens & sine calumnia vivere decrevi: temeraria hæc facta cædesque dominorum qualescumque sunt illis relinquo qui iniustam & grauem acceperunt iniuriam: nec minus sunt in vindicando feri quam illi in inferendo immanes & ab omni humanitate diuisi atque seiuuncti. Sed demior abunde ò Socrates, qui velis vitam patriæ iniurias, proprias autem consulis non debere vlcisci: Ex quod maius est, nostrorum, O beatum te atque felicem in illo virtutis tuæ columine? Socrat. Irrides me; sed ego patriæ iniurias vlcisci neminem consulo, si possim homines ad rectam viam retrahere facturus sum libenter. Gorg. Vnum solum volo quæres ut hæc tua præclara sapientia.

Militasti

Militastine vnquam ô Socrates? Socrates: Certe: Gorg. Spente-ne, an inuitus? Socrates: Non inuitus sed pro patria. Gorg. Quid ergo agebas? volebasne tueri patriam, vel aliena occupare, vel iniurias patriæ illatas vlscisci?

Socrat. Tueri patriam. Gorgias. Non ergo vlsciscendi causa iniurias, neque aliena occupandi causa, ars militaris necessaria est? Socrat. Minimè. Gorg. Sed solum vt eam tuearis. Socrat. Profectò. Gorg. Quid ergo quod volebas patriam liberare à tyrannide? Quid est cur sitades bonum esse iniuriam pati? Itaque ô Socrates quid velis scire cuperem. Socrat. Vellem homines ferre iniurias, patriæ tamen periclitanti succurrere, sui obliuisci. Gorg. Suorum? Socrat. Non ita, sed dubito melius sit suorum vlscisci iniurias, an non-proprias nolim, patriæ velim, suorum dubito.

Sed tu dic ô Gorgia quid de hoc sentias. Gorg. Ergo & patriæ & suorum & sui ipsius, sed has primùm iniurias vlsciscendas puto, inde suorum, post etiam patriæ. Tu verò quid respondeas non habes. Socrat. Iam me in sententiam traxisses, vt existimarem Rhetorum aliquam esse egregiam notitiam, ni illorum facta, vitam, mores, exitum, aded turpia & omni infamia plena viderem. acculant se inuicem, produnt semetiplos: in secundis intolerandi, in aduersis iacent, turpis questus causa omnia agunt: vitiiis atque flagitiis obruti, intemperantes, rapaces, leues, inconstantes. Gorg. O Socrates, hæc sunt vitia hominum, non artis aut professionis. Socrat. Demiror valde ô Gorgia hominem inter carbones perpetuò versantem candidiorem euadere, & non vnum sed quotquot sic versati fuerint. Contra versantes inter calcem aut cerusam nigros vt Æthiopes fieri.

Iam magis demiror, si ars oratoria tam laudabilis est, quomodo oratores omnes aded sint profligata vitæ. Video versantem in calce album, dico esse albam calcem: inter carbones nigrum, carbones nigros, coniectum, & rectè: cur oratores omnes malos videns, non dicam oratoriam artem malam esse? Gorgias. At ergo me malum esse dicis? Socrat. Non, sed quatenus orator non quatenus Gorgias.

Gorg. Pulchrum commentum! Sed neque id si tibi concedatur sufficit, sed solum ostendit oratoriam non bonum facere hominem, quod & fateor.

Quæcunque enim artes studiis literarum innituntur, si bonos non efficiant, malos relinquunt; velut Poësis, Historia, Dialectica, atque inter has connumerauerim Rhetoricam.

Sed id est deterius, quod etiam multi qui his artibus operam dant; quæ bonos effice-

re se profitentur, pessimi sint, tum Philosophi, tum iura administrantes. Itaque ô Socrates & Rhetoricam esse artem docui, & egregiam, & Reipub. vilem.

Et bona quæ vulgo bona esse creduntur, bona & mala. Et Archelaum felicem esse ob potentiam atque opes; vitia autem bona non esse, sed ad bonum: & nonnunquam præstare quod primum; vt pte eadem & rapinam bona esse; quoniam plus boni in se contineant opes atque potentia quam mali scelus. Quod etiam clarius luce ostendo.

Nam si opes optimæ sunt, absque dubio quæ nobis vitam, valetudinem, sensus (omitto modo voluptates) prolem perpetuitatisque cum hoc specm saltem si non ipsam perpetuitatem, amicos coniunctos & bonos viros seruant incolumia, etiam si vitia mala sint, poterunt aded parum mala esse, vt melius sit opes possidere vitio partas, quam illis dum careas omnibus simul carere bonis.

Si vitium sit occultum, immunis ero ab infamia: si cum potentia coniuncta, tutus à periculo. nolo vitium vnquam esse bonum, sed viam ad bonum, sicut qui alea vel adulterio ditantur.

Præstat omnia bona & mala comparare: & postquam in mortalibus nihil est à malo vsquequaque immune, præponere quod plus continet boni minusque mali.

Nam & tuo more adhuc incidis in eundem errorem; nam omnino mali aliquid adesse necessarium est, & plus iacturæ consequeris.

Dicas quæso, si magistratum geras in Reipub. mala, malus eris? attamen melius est te minus male administrare magistratum male agendo, vt non nisi coactus malè agas quam alium sinere qui administrando multo plura damna inferat Reipub. tum præcipuè miseris. Iam vero & de iniuria, quod optimum sit neque inferre, neque pati; at si modo alterum cogaris facere melius esse inferre quam pati; quod hoc gloriosum letumque, nec animum malum efficiat, sitque viri potentis, opulenti & quod actum est vt delectas in tua est potestare: ac ferre, ignominiosum, turpe, sordidum, cum animi dolore, contemptum & miserum. Pauperumque est ac vilium, nec cum velis malum hoc ipsum & labem delere in tuo est arbitrio.

Potrà & illud ostendi, quonam pacto vitia infelices per se faciant homines, vere nec opinione tantum. Voluptates vero humanas eiusmodi esse, vt necessario sint cum dolore coniunctæ. Callicles. At ego plurimum hac ipsa disputatione sum delectatus, nec permituit, vt nunquam alias, audisse Socratem differentem.

FINIS.